

GİRİŞİMCİLİĞİN VE KOBİ'LERİN EKONOMİK VE SOSYAL SİSTEM İÇİNDEKİ YERİ VE İŞSİZLİĞİ ÖNLEMEDEKİ ROLÜ

Süleyman ÖZDEMİR*
Halis Yunus ERSÖZ**
Halil İbrahim SARIOĞLU***

ÖZET

Özellikle son 25 yıldan beri, teknolojiye ve ekonomide yaşanan değişimler, “küçük güzeldir” sloganıyla küçük girişimciliği, yani KOBİ'leri ön plana çıkarmıştır. Günümüz bilgi toplumları, sanayi döneminin toplumlarına kıyasla daha fazla esneklik, hız ve ürün çeşidi gerektirmektedir. Bunu gerçekleştirmek büyük ölçekli, tek tip ürünler üreten entegre tesislere sahip büyük işletmelerce değil, küçük ve esnek işletmelerce mümkündür. Günümüz toplumlarında büyük işletmelere sahip olmak, çok büyük bir maharet olarak görülmektedir. İşsizlik oranları yüksek düzeylerde seyreden birçok gelişmiş ülkelerle birlikte Türkiye gibi işsizliğin oldukça yüksek olduğu ve yapısal bir nitelik kazandığı gelişmekte olan ülkelerde de, KOBİ'ler özellikle işsizliğin önlenmesine yönelik katkıları ve sahip oldukları potansiyel açısından önemsenmektedir.

Anahtar kelimeler; Küçük ve Orta Boy İşletmeler (KOBİ), İşsizlik, Küreselleşme, Değişim

ABSTRACT

Especially since twenty-five years, the changes in the technologies and the economies have brought the small entrepreneurship and small and medium sized enterprises (SMEs) forward. Today's "Knowledge Societies" require more flexibility, rapidity, and different kinds of

* Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

** Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

*** Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü

products as compared “Industrial Age”. Realizing that is only possible with owning small and flexible companies, not owning big companies which have big scale and integrated industrial organizations, also produce only single kind of products. Today, it is not a big thing to have big scale companies. SMEs are being considered important in developed countries which have high unemployment rates for their contributions and big potential to reduce unemployment, as well as in developing countries as Turkey which unemployment is very high and the cause of unemployment is structural.

Key Words: Small and Medium Sized Enterprises (SMEs), Unemployment, Globalization, Change

GİRİŞ

Günümüz bilgi toplumlarında geçerli ekonomik birimler, bilgiye dayalı “küçük ve orta boy işletmeler” (KOBİ)’dir. Küreselleşme ve teknolojik gelişmelerle birlikte, büyük işletmelerin ve ölçek ekonomilerinin önemi azalmış, buna paralel olarak KOBİ’lere atfedilen önem giderek artmıştır.

Yeni ekonomide sanayi toplumlarından farklı olarak hacimsel büyüklükten ziyade, fonksiyonel etkinlik ön plana çıkmakta; büyük ölçekli işletmelerin yakın geçmişte ekonomide sahip oldukları avantajlar önemini kaybederken, KOBİ’lerin sunduğu avantajlar dikkatleri onların üzerine çekmektedir. Yaşanan gelişmeler, yarının işletmelerinin neredeyse tamamıyla KOBİ’lerden oluşacağına işaret etmektedir. Büyük işletmeler de artık varlıklarını koruyabilmek için küçülme ve yalınlaşma gereksinimi duymaktadırlar.

Üretim ve hizmetler sektöründe faal olan belli büyüklükteki işletmeleri tanımlamak için kullanılan KOBİ kavramı, AB’nin tanımına göre “250’den az çalışanı bulunan işletmeler”i içermektedir. Aslında, Türkiye’de yakın zamanlara kadar KOBİ kavramının genel olarak imalat sanayiinde faaliyet gösteren işletmeleri kastettiği bilinmektedir. AB’ye uyum çerçevesinde 2006 yılında düzenlenen yeni yönetmelikte¹, KOBİ kavramının

¹ 19.10.2005 tarihli “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Tanımı, Nitelikleri ve Sınıflandırılması Hakkında Yönetmelik”, RG, 18.11.2005. Bu yönetmeliğe göre, işletmeler şu şekilde sınıflandırılmıştır:

Mikro işletme: Çalışan sayısı 10’dan az (1–9 arası) ve yıllık net satış hasılatı (ya da mali bilançosu) bir milyon YTL’yi aşmayan çok küçük işletmelerdir.

hem sanayi hem de hizmetler sektörünü içerdiği görülmektedir. Yeni KOBİ tanımı, işletmeleri büyüklüklerine göre sınıflandırmada AB kriterlerini benimsemiştir. Buna göre, 1-250 kişinin çalıştığı işletmeler ya da belli bir ciro ya da mali bilançoya (25 milyon YTL) sahip olan işletmeler KOBİ olarak adlandırılmaktadır.

KOBİ'lerin önemine ve desteklenmesi gereğine vurgu yapanlar, genelde konuya iki açıdan yaklaşmaktadırlar. Birinci yaklaşımı benimseyenler, KOBİ'leri ekonomik sistemi canlı ve dinamik tutan birimler olarak görmektedirler. KOBİ'lerin istihdamı koruma ya da genişletme kaygısıyla değil, daha çok ekonomik dinamizmi koruma ve artırma kaygısıyla desteklenmesi gerektiği üzerinde durmaktadırlar. KOBİ'ler, dinamik yapılarıyla ve gerçekleştirdikleri yatırımlarla, ekonominin gelişmesine ve küresel rekabette ülkelere önemli katkılar sağlamaktadır.

KOBİ'leri, ekonomik sistemde desteklenmeleri gereken birimler olarak gören yaklaşımlardan ikincisi ise, KOBİ'leri desteklemenin gereği olarak, istihdama olan katkılarını ön plana çıkarmaktadır. Bu görüş sahiplerine göre, KOBİ'lerin istihdama olan katkıları yadsınamaz; işsizliğin, yoksulluğun ve gelir dağılımı adaletsizliğinin en büyük sosyal sorunların başında geldiği günümüz toplumlarında, KOBİ'lerden bu açılardan yararlanmak gereklidir.

Dolayısıyla birinci yaklaşım KOBİ'lerin ekonomik yönleri, ikinci yaklaşım ise sosyal yönleri üzerinde durmaktadır. Gelecekte, KOBİ'lerin hem ekonomik hem de sosyal açılardan önemlerinin daha da artacağı düşünülmektedir. Gerçekten de, KOBİ'ler her iki açıdan da sosyo-ekonomik yapıda çok önemli birimlerdir. KOBİ'lerin bir ekonomide toplam istihdam, yatırım, katma değer, vergi, ihracat ve krediler içindeki payı önemli boyutlardadır. Sosyal ve toplumsal açılardan sağladığı katkılar ise işin diğer bir önemli boyutudur.

Bu makalede, özellikle KOBİ'lerin işsizlikle mücadele ve istihdam artışına olan katkıları üzerinde durulmaktadır. Günümüz dünyasında, hemen hemen her ülkede uzunca bir süreden beri ekonomik ve

Küçük işletme: Çalışan sayısı 50 kişiden az ve yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosu 5 milyon YTL'yi aşmayan işletmelerdir.

Orta büyüklükteki işletme: 250'den az çalışanı olan ve yıllık net satış hasılatı veya mali bilançosu 25 milyon YTL'yi aşmayan işletmelerdir.

sosyal politikaların amacı, işsizlikle mücadele ve istihdam olanaklarını artırmaktır. İşsizlik sorunu, sosyo-ekonomik gelişme düzeyleri ne olursa olsun birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülke için en önemli toplumsal sorunların başında gelmiş ve gelmeye devam etmektedir. Bu amaçla, her ülkede işsizlik ve istihdam sorununun çözümü için birçok politika ve yöneme başvurulmaktadır.

Bu kapsamda KOBİ'lerin giderek daha fazla oranda önemsenmesi ve desteklenmesinin ardında yatan temel motivasyonlardan bir tanesi de, bu sorunun çözümüne sağlayacağı katkıya olan inançtır. KOBİ'lerin istihdamın artırılmasında, işsizliğin azaltılmasında ve ekonomik büyümede oynadıkları rol, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin tümünde dikkatle izlenmektedir. Günümüzde KOBİ'ler, hem gelişmiş hem de gelişmekte olan birçok ülkede istihdam politikalarının artan ümidi haline gelmiştir.

Sanayileşmenin başlamasından 1973'deki ekonomik krize kadar, istihdam olanaklarının esasen büyük ölçekli işletmelerce yaratıldığı gözlenirken, bu tarihten sonra, artan işsizlik sorununun çözümünde büyük işletmelerden ziyade KOBİ'lerin daha önemli oldukları anlaşılmıştır. Çünkü, büyük işletmeler kriz ortamında ya kapanırken ya da iş hacimlerini düşürürken, dolayısıyla işsizliğe yol açarken; küçük ve orta boy işletmelerin, o güne kadar dikkatleri çekmeyen esnek yapıları sayesinde krizi kolay atlatabildikleri, bu nedenle de bir yandan istihdamdaki paylarını korurken, diğer yandan büyüklerin boş bıraktığı pazarlarda da faaliyete geçerek ilave istihdama yol açtıkları görülmüştür.

KOBİ'lerin istihdam açısından bu denli önemli ekonomik birimler oluşunun fark edilişi, gelişmiş ülkelerde onlara yönelik olarak çok sayıda teşvik ve destek politikalarını ortaya çıkarmıştır. Bu işletmelerin yeni iş yaratma potansiyelleri büyük ölçeklilerden birkaç kat daha fazladır, OECD tarafından da üzerinde durulduğu gibi, KOBİ'ler ilave bir istihdam için üç kat daha az yatırım gerektirmektedir.

Günümüz dünyasında tüm ülke politikalarının merkezinde, KOBİ'lerin doğması, büyümesi, gelişmesi ve korunması için uygun ortamların hazırlanması amacı bulunmaktadır. Küçük ve orta büyüklükteki işletmeler, dünyada olduğu gibi Türk ekonomisi açısından da çok önemli bir yere sahiptir. Gerçekten, Türkiye ekonomisinin başarılı olması, çok büyük oranda KOBİ'lerin başarılı olmasına bağlıdır.

Günümüzde, büyük işletmeler karşısında KOBİ'lerin sahip olduğu üstünlükleri rakamlar da ortaya koymaktadır. Dünyadaki mevcut ülke ekonomilerine bakıldığında, işletmelerin neredeyse yüzde 95-99'unun KOBİ'lerden oluştuğu, GSMH'nın yüzde 30-70'inin, istihdamın yüzde 40-80'inin, yatırımların yüzde 30-60'ının, ihracatın yüzde 10-40'ının KOBİ'ler tarafından gerçekleştirildiği açık bir şekilde tespit edilmektedir. Bu özellikleriyle, KOBİ'ler ekonomik ve toplumsal düzenin belkemiğini oluşturmaktadırlar.

KOBİ'lerin ülkemizde de işletmelerin hemen hemen hepsini (yüzde 99,89), istihdamın ise yüzde 80'e yakın kısmını bünyesinde barındırdığı bir gerçektir. Üretilen toplam katma değerın yüzde 38'i de KOBİ'lerce gerçekleştirilmektedir.

Bu makalede, KOBİ'lerin küreselleşme sonrası dönemde büyük boy işletmelere nazaran daha cazip hale gelişlerinin nedenleri ve KOBİ'lerin ekonomiye olan katkıları yanında, bölgelerarası dengesizliklerin giderilmesine, gelir dağılımının daha adil bir hale getirilmesine, sosyal dışlanmış grupların miktarının azaltılmasına ve en önemli olarak işsizliğin azaltılmasına ve istihdamın artırılmasına olan katkıları üzerinde durulmuştur. Dolayısıyla, istihdam artışına olan katkıları ve işsizliği önlemedeki rolleri nedeniyle, KOBİ'lerin muhakkak desteklenmesi gereken kuruluşlar olduklarının altı çizilmiştir. Makalenin daha sonraki bölümlerinde ise, KOBİ'lerin dünya ve Türkiye ekonomisi açısından taşıdığı önemi vurgulamak amacıyla gelişmiş ülkeler ve Türkiye'de KOBİ'lerin ekonomi içindeki yerine değinilmiştir.

KÜRESELLEŞME SONRASINDA GİRİŞİMCİLİĞİN VE KOBİ'LERİN ÖN PLANA ÇIKIŞI VE NEDENLERİ

İşletmeler, ekonomik sistemin merkezinde yer alan ve sistem için önemi çok büyük olan kuruluşlardır. Bir ekonomik sistemin, faktör piyasaları (emek, sermaye, toprak ve teşebbüs), mal ve hizmet piyasaları, işletmeler ve tüketicilerden oluştuğu düşünülürse, işletmelerin bu sistemde ne kadar etkili oldukları ortaya çıkacaktır.

İşletmeler, faktör sahiplerinden, üretimini gerçekleştirecekleri mal ve hizmetler için gerekli olan faktörleri temin eder (talep eder), bu faktörlerin kullanımı sonucunda elde edilen ürünleri mal ve hizmet piyasalarında tüketici

ile buluşturur (arz eder). Dolayısıyla, işletmeler, toplumsal gereksinmelere yönelik olarak üretilen mal ve hizmetlerin üretildiği ve/veya pazarlandığı yerler olarak, ekonomik yaşamın temelleridir. İşletmeler, bu faaliyetlerin gerçekleştirildiği birimler iken; faaliyetlerin yürütülmesini sağlayanlar ise girişimcilerdir. (Küçük, 2005: 197)

Bir ülke ekonomisinde, KOBİ'lerin kuruluşu ve gelişiminin ardında herşeyden önce “girişimcilik ruhu²” yatar.

KOBİ'lerin sahibi olan girişimciler, hem o işletmenin sahibi hem yönetici hem de girişimcidir. Bu üç unsurun bir kişide olması, KOBİ'leri başarıya taşıyan en önemli husustur. KOBİ girişimcisi, işletmeyi kurmakla belirli bir riski de üstlenmiş olmaktadır. Bu durum, onu profesyonel yöneticilerden ayırmaktadır. Bu işletmelerin sahipleri, aynı zamanda kendileri de o işletmenin bir çalışanı durumundadır (Gök, 2004: 166-167).

Bir ekonominin canlı hücreleri ve ekonomi ormanının fidanları durumundaki küçük girişimciliğin ortaya çıkışının altında yatan motivasyon, “bağımsız olarak ayakta durma” ve “başarma duygusu”dur. Bu duygu, işletmeleri dinamik, ekonomiyi canlı kılmaktadır (Küçük, 2005: 197).

Günümüzde böylesi bir öneme sahip olan KOBİ'ler, bugünkü durumlarına bazı gelişmelerin ardından ulaşmıştır. Bunların başında, Sanayi Toplumu'ndan Bilgi Toplumu'na geçiş gelmektedir. Diğer bir ifadeyle, küreselleşme ile birlikte bilgiye dayalı üretim süreçlerinin ön plana geçtiği yeni toplum yapısı, fordist ve taylorist üretim yerine esnek üretimi, kitlevi üretime dayalı ölçek ekonomisi yerine çeşit ekonomisini gerektirmiş ve işletme organizasyonlarında da bu doğrultuda değişimler yapılmıştır. Yani, yeni dönemde büyük ölçekli işletmeler yerine, yukarıda belirtilen koşullara daha iyi bir şekilde uyum sağlayabilen küçük ve orta ölçekli işletmeler tercih edilir olmuştur. Yine, özellikle bu dönemde bilgi toplumlarının en büyük hastalığı haline gelen işsizlikle başa çıkmada KOBİ'lerin önemli olduklarının fark edilmesi de, onların sahip olduğu önemi bir kat daha artırmıştır.

² Ülkeleri girişimcilik ruhuna sahip olup olmamasına göre değerlendiren ve sıralayan araştırmalar yapılmaktadır. Bu araştırmalarda, Türkiye'de girişimci ruhun yüksek olduğu, özellikle nüfusun çok genç olduğu ülkemizde (nüfusun neredeyse yarısı 18 yaş ve altı gençlerden oluşmaktadır) gençlerin büyük çoğunluğunun girişimci bir ruha sahip olduğu sık ifade edilen bir gerçektir.

Piyasa Ekonomisine Geçiş ve İşletme Organizasyonunda Yaşanan Değişim

1980'li yıllardan itibaren tüm dünyada, özellikle de gelişmiş ülkelerde “küçük güzeldir” yaklaşımı hakim olmaya başlamıştır. Bu yaklaşım, kendisini ekonomide “işletme hacimlerinin küçültülmesi”, diğer bir deyişle büyük ölçekliler yerine KOBİ'lerin öne çıkması yanında daha birçok alanda hissettirmiştir. Bunların başında “devletin küçültülmesi” yaklaşımı gelmektedir. Bununla kamu iktisadi kuruluşlarının sayısının özelleştirilerek azaltılması, kamu aygıtının (merkezi ve yerel) küçültülmesi, devletin daha az müdahaleci olması, devletin daha az vergi toplaması ve sosyal devlet anlayışından vazgeçerek daha az harcamalarda (kamu harcamaları ve sosyal harcamalar) bulunması vb. hususlar kastedilmektedir (Özdemir, 2004: 5).

1980'lerin ortalarına gelinceye kadar, sanayileşme döneminin üretim sürecine en uygun yapıda olan ve ölçek ekonomisine dayalı olarak üretimde bulunan büyük boy işletmelerin ekonomide hakim ve başarılı oldukları, fakat bu tarihten sonra dünyada değişen koşulların etkisiyle işletme ölçeğinin küçülerek küçük ve orta boy işletmelerin gündeme geldiği görülmektedir. Sanayi toplumlarında, üretim, verimlilik ve karlılığın artırılması için ölçeğin büyütülmesine gereksinim duyulurken; tam aksine, sanayi ötesi toplumlarda aynı amacı gerçekleştirmek için ölçeğin küçültülmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır (Özsagır, 1999: 71).

İşletme yapılarının bu şekilde değişim göstermesinin nedeni, küreselleşmenin getirdiği değişim dalgası sonucunda ekonomilerin yeniden yapılanma sürecine girmesindedir. “Küreselleşme, uluslararasılaşma, yönetimde mükemmellik, bilgiye dayalı organizasyon, uluslararası rekabet, ülkelerarası sınırların ortadan kalması, bilgi toplumu, gelişen telekomünikasyon, esnek ve hızlı karar verme zorunluluğu, müşteri gereksinimlerine hızlı cevap verebilme, toplam kalite anlayışı, hızlı teknolojik gelişim vb. kavramlarla ifade edilen gelişmeler, organizasyonların yapılandırılmaları ve işleyişleri üzerinde köklü sayılabilecek değişiklikler meydana getirmiştir.” Tüm bu gelişmeler sonucunda, büyük işletmelerin sayıları azalmış, süreç daha dinamik ve esnek küçük ve orta boy işletmelerin sayılarının çoğalması ile sonuçlanmıştır (Özsağır, 1999: 69-70).

KOBİ'lerin dikkatleri üzerine toplamasında en büyük etken, krizler karşısındaki dayanıklılığıdır. Gerçekten, tarihsel süreç içerisinde bugüne kadar hem ülkemizde hem de diğer ülkelerde KOBİ'lerin ekonomik

krizlerden (bu krizler gelip-geçici, dönemsel ve mevsimsel olabilir) fazla etkilenmediği, aksine bu krizleri atlatmada büyük yardımlarının olduğu görülmektedir. Kriz ortamında birçok büyük boy işletme varlığını sürdüremezken, küçük ve orta boy işletmelerin hem büyük oranda varlığını koruduğu hem de büyüklerden boşalan alanlarda faaliyete geçerek üretim ve istihdam kayıplarını önlediği gözlenmektedir (<http://www.tdcif.org>).

Küçük ve orta boy işletmelerin sahip oldukları küçük ölçekli yapı, onların özellikle küreselleşme sonrasında yaşanan değişim ve dönüşüme kolayca adapte olabilmelerini olanaklı kılmıştır. Küçük olmaları, KOBİ'leri değişime ve yeniliklere daha yatkın kılmıştır (Küçük, 2005: 207). Bu özellikleri göz önünde tutulduğunda, günümüzde KOBİ'lere niçin bu kadar önem verildiği anlaşılacaktır.

Yeni dönemde tekrar geçerli hale gelen liberal felsefe, dünyada rekabete dayalı serbest piyasa ekonomisini geçerli kılmıştır. Piyasa ekonomisi, mal ve hizmetlerin en düşük fiyat ve yüksek kalitede üretilmesini amaçlamaktadır. Piyasa ekonomisinin yerleşmesinde ve gelişmesinde, KOBİ'lerin çok önemli rolleri bulunmaktadır. Serbest piyasa ekonomisi, rekabet olgusuna dayalı bir ekonomidir. Rekabetin olması için, monopollerin ve oligopollerin olmaması şarttır. Çok sayıda KOBİ'lerden oluşan bir ekonomi, bu haliyle rekabete dayalı piyasa ekonomisinin işleyişinin sürmesinin önemli unsurlarıdır (Özsağır, 1999: 78)

Bu arada, üzerinde önemle durulması gereken bir nokta vardır. Şöyle ki: Her ne kadar KOBİ'ler hem günümüzde hem de gelecekte ülke ekonomileri açısından önemli kuruluşlar olsa da, onların sahip olduğu bu önem büyük ölçekli işletmelerin sahip olduğu önemin görmezlikten gelinmesine de yol açamaz. Büyük boy işletmelerin ülke ekonomisi için sahip oldukları önem yadsınamaz. Bazı sektörlerde büyük işletmecilik tarzı gereklidir. Örneğin, otomotiv gibi sektörlerde büyük işletmelerin varlığı oldukça doğaldır. Hatta, bu işletmeler o civardaki KOBİ'lerin de bir nevi varlık sebebidir. Birçok KOBİ, büyük işletmelere fason mal üretebildikleri oranda var olmakta ve varlığını koruyabilmektedir (<http://www.tdcif.org>).

Diğer yandan, KOBİ'lerin üretim biçimleri göz önünde tutulduğunda, ya "emek-yoğun geleneksel malların" ya da "teknoloji-yoğun

beceri isteyen malların” üretiminde yoğunlaştıkları³, bu nedenle seri üretim yapan büyük ölçekli işletmelerin rekabetine çok fazla maruz kalmadıkları söylenebilir. Pazarlar ve müşteriler genelde birbirinden farklıdır (Küçük, 2005: 209).

Fordist–Taylorist Üretimden Esnek Üretime Geçiş ve KOBİ’ler

1975’e kadar olan dönemde, Fordist–Taylorist üretim süreci denilen bir üretim tarzı hakimdi. Kısaca, birbirine entegre dev üretim birimlerinde binlerce işçinin çalışmasıyla “kitlevi bir üretim” (mass production) gerçekleştirilmekteydi. Büyük fabrikalar şeklindeki üretim yerlerinde, maliyet avantajı nedeniyle tek bir ürün uzun süreler boyunca üretilmekte, çoğu zaman üretimde zamandan tasarruf sağlayacak kayan–bant sistemi kullanılmaktaydı. Aynı zamanda, bu fabrikalarda, üretim sürecini ve çalışanları daha verimli kılmak amacıyla da Taylorist yönetim ilkeleri uygulanmaktaydı.

Günümüzde Fordist–Taylorist üretim süreci, yerini esnek üretim denilen yeni bir sürece bırakmıştır. “Esnek üretim”, kısaca şu şekilde tanımlanabilir: “*Gelecekte olabilecek değişiklikleri önceden tahmin edip, yeni duruma çabucak uyum sağlama stratejisi*”ne esnek üretim denir. Kısaca, pazardaki değişimlere uyum sağlama yeteneği olarak da ifade edilebilir (DPT, 2000: 128).

Bu süreçte, piyasada oluşan talebe yetecek sayı ile çeşitte ve daha düşük maliyetlerle mal ve hizmet üretebilmek için artık çok büyük bir sermaye birikimine, geniş bir istihdama, külliyetli fiziki yatırımlara gerek bulunmamaktadır. Daha küçük bir sermaye, yatırım ve işçiyile de, piyasa taleplerine uygun kalite, miktar, çeşit ve fiyatta üretim gerçekleştirebilmek mümkündür (Küçük, 2005: 198).

Diğer bir deyişle, ölçek ekonomisine dayalı kitle üretim sistemi çağını doldurmuş, yerini farklılaşan özel gereksinimleri karşılayabilecek

³ Ülkemizdeki KOBİ’ler diğer ülke KOBİ’leri ile karşılaştırıldığında, bazı noktalarda çok büyük farklılıkların olduğu görülmektedir. Bu farklılıkların başında, bizdeki KOBİ’lerin daha geleneksel bir görünüm arz etmesi gelmektedir. Yani, bizde mikro işletmeler başta olmak üzere daha ziyade emek–yoğun teknolojiler tercih edilmekte ve bunun yanında başka ülkelerde demode olmuş, terkedilmiş, geri teknolojiye sahip makine ve teçhizatlar da yoğun şekilde kullanılmaktadır.

esnek üretim sistemleri almıştır. Esnek üretim sistemi, KOBİ'lere oldukça uygundur. Bunun anlamı, KOBİ'lerin yeni dönemde artan önemidir.

Esnek üretimin ortaya çıkışında teknoloji belirgin bir rol oynamıştır. Hiç durmadan gelişen ve değişen teknolojilerden yararlanabilmek, ancak bunlara uygun üretim süreçleriyle, yani esnek üretim süreçleri ile mümkün olabilmektedir. Dolayısıyla, KOBİ'lerin küçük ölçekli olmalarından kaynaklanan esnek yapıları, günümüzde onlara büyük bir avantaj sağlamaktadır.

Büyük ölçekli işletmeler, ürettikleri ürünlerden azami düzeyde fayda sağlamak için o ürünleri uzun bir süre üretmek ve piyasaya sunmak zorundadırlar. Ancak bu şekilde, üretim için gerekli olan ve büyük yatırım gerektiren makine, araç-gereç, işgücü ve diğer maliyetlerden avantaj sağlayabilirler. Bu hantal yapı, onların pazar taleplerine yeterli hızda cevap verememesine ve piyasaya zamanında girememesine yol açmaktadır. Halbuki, KOBİ'lerin bu şekilde büyük yatırımlarda bulunmasına gerek yoktur. Bu nedenle, çok çabuk bir şekilde ekonomik ve teknolojik değişlere uyum sağlayabilirler, pazarda doğan bu açığı esnek yapıları ile rahatça doldurabilirler. KOBİ'lerin sahip olduğu bu esnek yapı, onların rekabet koşullarına ve talepteki değişimlere çok kolay bir şekilde adapte olabilmelerini sağlamaktadır. Oysa, büyük işletmeler, hantal yapılarıyla kendilerini yeniliklere hemen uyduramamaktadırlar (<http://www.dtm.gov.tr>, Özsağır, 1999: 73-74).

Bir diğer husus, KOBİ'ler bu esnek yapısı ve yenilikçi yetenekleri sayesinde, büyük ölçekli işletmeler tarafından gerçekleştirilmeyen ya da gerçekleştirilemeyen yeni buluşların, yeni mal ve hizmetlerin temel kaynağı durumuna gelmektedirler. Küçük ölçekli KOBİ'ler, büyük ölçekli işletmeler gibi bir ürünü uzun süre üretmek zorunda kalmadıklarından, sürekli olarak pazar ve talep uyumlu ürün ve hizmetler arayışı içindedirler. Zaten büyük işletmelerle rekabet edebilmeleri için de böyle davranmaları bir gerekliliktir (<http://www.dtm.gov.tr>).

Böylece, “*çağdaş işletmeler, eskinin ölçek ekonomilerine dayalı kütleli ve seri üretim yapan katı ve hantal yapılardan uzaklaşarak, esneklik kazanmakta, yalınlaşmakta ve sanallaşmaktadır. Günümüzde küçük ve orta boy işletmeler esnek, dinamik, değişim koşullarına hızla uyum sağlayan, bürokratik olmayan, yaratıcı, yenilikçi, talep koşullarını yakalayan ve talep esnekliği yüksek yapılar olarak ortaya çıkmaktadır*” (Küçük, 2005: 19-20).

Kısacası, KOBİ'lerin büyük işletmelerin yetersiz kaldığı alanlarda ekonomik sisteme olumlu katkıda buldukları söylenebilir.

Çeşit Ekonomisine Geçiş ve KOBİ'ler

Küreselleşme, beraberinde piyasa ekonomisini, esnekleşmeyi ve çeşit ekonomisini getirmiştir.

Tüketicilerin değişen eğilimleri sonucu, talep artık tek tip standart mal ve hizmetlerden, tüketicinin tercihlerini yansıtır özel mallara doğru kaymaktadır. Büyük ölçek ekonomilerince mass production esasına dayalı olarak üretilen standart mallar, yönünü çeşit ekonomileri tarafından esnek üretim esasına dayalı olarak üretilen bireye özel mallara doğru yönelmiştir (Küçük, 2005: 201).

Kısacası, sanayi toplumlarının fordist anlayışa dayalı tek tip, standart ve kitlesel mal üretme anlayışının yerini, çeşit ekonomisine dayalı, küçük ama teknoloji düzeyi yüksek esnek işletmeler almaktadır. Ölçek ekonomisinin kitlesel üretim sistemi değişerek, onun yerini çok farklı ürünleri üretebilme yeteneğine sahip esnek üretim sistemleri almıştır. Yaşanan değişim, KOBİ'leri çeşit ekonomisine en uygun işletme tipi haline getirmiştir.

Günümüzün yoğun rekabet ortamında üstünlük sağlamak isteyen işletmelerin, her zevke ve keseye (çok çeşitli, kaliteli ve düşük maliyetli) uygun ürünler üretebilmesi gerekmektedir. KOBİ'ler yapıları gereği müşteri odaklı olduklarından, müşterilerine daha yakın durabilmekte, bu avantaj sayesinde müşteri tercihlerindeki değişimi hızlı bir şekilde algılayıp ona göre üretimlerini farklılaştırabilmektedirler (Özsağır, 1999: 71-72).

Genelde yeni fikirler, yeni buluşlar en rahat ve en uygun şekilde KOBİ'ler aracılığıyla piyasalara sunulabilir. Zaten, birçok KOBİ'nin kuruluşunun temelinde, yeni bir düşünceyi ürüne dönüştürmek, farklı yeni ürünler geliştirmek vb. nedenler yatmaktadır.

KOBİ'LERDEN BEKLENEN “SOSYAL VE TOPLUMSAL” ROLLER

KOBİ'lerin sağladığı canlı, hareketli rekabet ortamından tüm toplum istifade eder. Bunlar arasında; zenginlik, iş imkânları, tüketicilerin artan tercih şansı, “sağlık, eğitim ve refah hizmetlerinin etkin bir şekilde sağlanması” (TİSK, 2004: 9), toplumdaki uç grupların (göçmenler, azınlıklar, ayrımcılığa maruz kalanlar) ve işe girmede dezavantajlı sosyal kesimlerin istihdam şansı bulması ve “ekonomiye katılımlarının artırılması” (ILO, 189 sayılı tavsiyesi, m.2 / d), dengeli bölgesel kalkınma, daha çok sayıda insanın sosyal korunmaya kavuşması, yaşam kalitesinin artması, işçi-işveren arasında iyi ilişkilerin gelişmesi, orta sınıfın güçlenerek toplumun aşırılıklardan ve sosyal çalkantılardan korunması, yabancılaştırmanın azalması, bölgesel ve bireysel gelir dağılımı problemlerinin azalması (ILO, 2004 – 2005: 221) özellikle zikredilebilir.

KOBİ'lerin taşıdığı önemi bir kere daha belirtmek gerekirse, bu işletmeler bir toplumda ekonomik açıdan olduğu kadar, sosyal ve siyasi açıdan da önemli görülmekte, toplumun belkemiğini oluşturmaktadırlar. Üretime, istihdama ve istikrara olan katkıları bir yana, bunların da ötesinde rolleri olan kuruluşlardır.

KOBİ'ler ekonomik kuruluşlar olduklarından dolayı, amaçları herşeyden önce ekonomiktir. Yani, kıt kaynakları rasyonel bir biçimde kullanarak, toplumda gereksinim duyulan mal ve hizmetleri en etkin şekilde sağlayabilmek öncelikli amaçtır (Küçük, 2005: 85). Bu amaçlarını, esnek yapıları ile serbest piyasa ekonomilerinde en iyi bir şekilde yerine getirmeye çalışmaktadırlar.

Diğer yandan birçok yazar, KOBİ'lerin yalnızca ekonomik açılardan üstün yönlerinin olmadığına, sosyal ve toplumsal alanlarda da topluma büyük katkılarının bulunduğuna, sosyal sorunların çözümünde önemli pay sahibi olduğuna işaret etmektedir. Ekonomik sistemin bir parçası olduğu kadar sosyal sistemin de bir parçasıdırlar ve sosyal alana katkılarının olmaması düşünülemez. Bir ülkede tüm ülke geneline yayılmış olan KOBİ'ler, o ülkede bölgesel gelişmişlik farklılıklarının giderilmesine, istihdam artışı sağlanmasına, bireylerin refah düzeylerinin artırılmasına (gelir dağılımında adaletin sağlanmasına), sosyal dışlanmanın önlenmesine ve mülkiyetin geniş bir tabana yayılmasına, ekonomide nitelikli ve deneyimli işgücünün

oluşmasına, vb. büyük boyutlarda katkılarda bulunmaktadır. Tüm bu yararları yanında, o ülkede demokrasinin geliştirilmesinde ve ekonomik ve sosyal krizlerin atlatılmasında oynadığı roller de gözden uzak tutulmamalıdır.

Dolayısıyla, bir ülkede “*KOBİ’ler geliştikçe üretim artar, işsizlik azalır, gelir dağılımı düzelir, ekonominin rekabet gücü artar, dış alım, dış satım büyür, ekonomi bir savunma gücü kazanır, girişimcilik ruhu canlı tutulur, tasarruf ve yatırım düzeyi de yükselir*” (<http://www.dtm.gov.tr>).

KOBİ’ler, görüldüğü gibi birçok amaca hizmet edebilmektedir. Bu amaçlara bağlı olarak, bir ülkede bunlardan hangisi daha fazla önemseniyorsa, ona göre politikalarda bir farklılaşmanın ve bir değişimin yapılması gerekecektir. Örneğin, ülkemizde ki gibi herhangi bir ülkede de eğer büyük boyutlarda bir işsizlik sorunu yaşıyorsa, o ülkede KOBİ'lere yönelik politikalar oluşturulurken, politikaları oluşturanların bu açıdan bir yaklaşıma sahip olmaları kaçınılmaz olacaktır. Ülkelerin planlı bir şekilde KOBİ'lere yönelik strateji ve politikalar belirlemesi kendi yararlarına olacaktır. Nitekim, ülkemizde yakın zamanda uygulamaya sokulan “istihdamı teşvik” düzenlemesine bu açıdan bakılabilir.

Bölgelerarası Dengesizliği Azaltmadaki Rolü

Ülkemizde başta nüfusun dağılımında olmak üzere, gelir dağılımında, işletmelerin, işgücünün ve istihdamın dağılımında, eğitim düzeyinde, teknik ve sosyal alt yapıda, vb. hususlarda bölgeler arasında önemli dengesizler bulunmaktadır (<http://ekutup.dpt.gov.tr>). Tüm bunlar, bölgeler ve iller arasında gelişmişlik açısından önemli farklar doğurmakta, bunları gidermeye yönelik birçok önlemin varlığına rağmen, bölgeler arasındaki farkların henüz istenilen düzeye getirilemediği görülmektedir.

Gelişmişlik farklarının azaltılması ve bu bölgelerdeki ekonomik ve sosyal refahın dengeli hale getirilmesi için, geri olan bölgelerde gelir düzeylerinin artırılması, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, kaynakların etkin bir şekilde kullanılmasının sağlanması, vb. yanında bu bölgelerde ekonomiyi canlandırmak ve ekonomik faaliyetlerin çeşitliliğini artırmak üzere girişimciliğin teşvik edilmesi ve desteklenmesi gerekmektedir. Türkiye'nin hem AB üyesi ülkelerle olan farkları hem de kendi bölgeleri arasındaki farkları azaltması gerekmektedir.

KOBİ'lerin, Türkiye'de de bölgelerarası ekonomik dengesizliklerin azaltılmasında rol oynadığı görülmektedir. Coğrafi açıdan büyük bir ülke sayılabilecek ülkemizde, KOBİ'ler tüm bölgelere dağılmıştır. Bu dağılım, eşit bir şekilde değil de bazı bölgelerin lehine olacak şekilde gerçekleşmiş olsa dahi, bugünkü mevcut durum itibarıyla KOBİ'lerin tüm bölgeler için önemli sosyal görevler ifa ettikleri söylenebilir (<http://www.dtm.gov.tr>).

Hem ülkemizde hem de diğer ülkelerde KOBİ'lerin ülke içindeki yerleşimlerine bakıldığında, büyük işletmelerden daha farklı bir tercihte buldukları görülmektedir. Büyükler daha ziyade büyük şehirlerin etrafında yerleşmeyi tercih ederken, küçük ve orta ölçekli işletmelerse ülke çapındaki bütün şehirlerde, kasabalarda, hatta en küçük yerleşim birimlerinde dahi kurulmakta ve üretimde bulunmakta, bu açılardan da çok önemli görevler üstlenmektedirler. KOBİ'ler tüm yurt sathını kendilerine faaliyet alanı olarak seçmekte, daha az sermayeye dayalı yapıları, onların kolayca ülkenin her yerinde kurulabilmelerine ve yaygınlaşmalarına fırsat sağlamaktadır. Bu nitelikleriyle, hem ekonomik faaliyetlerin bölgeler ve iller arasında dengeli dağılımına hem de o bölgelerde istihdamın artışı ile, işsizliğin önlenmesine katkıda bulunmaktadır (Gök, 2004: 115).

Dolayısıyla, KOBİ'lerin sosyal ve toplumsal fonksiyonlarının başında, bölgeler arasındaki ekonomik faaliyetlerin dengelenmesine olan katkıları gelmektedir. Büyük şehirler dışındaki diğer il ve ilçeler ile ülkenin tüm bölgelerinde kurulup ekonomik faaliyetlerde bulunan KOBİ'lerin, bu bölgelerin kalkınmalarına; emek-yoğun yapılarıyla bu bölgelerde yeni işler yaratarak işsizliğin giderilmesine ve işsizlikten doğan toplumsal huzursuzlukların önlenmesine; sağladıkları istihdam olanaklarıyla o bölgelerden büyük şehirlere olan göçün önlenmesine; bölgesel gelir dağılımına yaptıkları katkı ile sosyal problemlerin azaltılmasına; kısaca bölgeler arasında oluşan dengesizliklerin giderilmesine önemli katkıları olmaktadır (Özsağır, 1999: 71, <http://www.dtm.gov.tr>, Küçük, 2005: 202).

Bu amaçla yakın bir zamanda (6 Şubat 2004), bölgeler arası dengeyi sağlamak üzere 5084 sayılı Kanun ve bu kanunda değişiklik yapan 5350 sayılı Kanunla, 2001 yılı rakamlarıyla kişi başına GSYİH 1,500 ABD Doları ya da altında olan 53 ilde (önceki kanun döneminde 36 ilde) yatırım ve istihdamın artırılmasını sağlamaya yönelik olarak bir düzenleme gerçekleştirilmiştir. Bu illerde Organize Sanayi Bölgeleri, Endüstri Bölgeleri ve Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde yatırım yapacak işletmelere yönelik olarak gelir vergisi stopajı teşviki, sigorta primi teşviki (işveren payında), bedelsiz yatırım yeri tahsisi ve enerji desteği gibi teşvikler söz konusudur.

Diğer yandan, yine bölgesel farkları azaltmak amacıyla Türkiye-AB Mali İşbirliği kapsamında önceliği bulunan 12 bölgede kalkınma programı devam etmektedir (<http://ekutup.dpt.gov.tr>).

Bölgesel kalkınmaya yardımcı olmak, bölgeler arası farklılıkları azaltmak ve göçün azalmasını sağlamak gibi amaçlarla, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB)'nin da bir "Bölgesel ve Yerel Kalkınma Merkezi" oluşturduğu görülmektedir.

Sonuç olarak ifade edilmelidir ki, KOBİ'lerin bölgeler arasındaki dengesizliği önlemedeki rolleri göz önünde tutularak, ülkemizde bu alandaki dengesizliği gidermek için, ekonomik açıdan geri kalmış bu bölgelerde KOBİ'lerin kurulması ve geliştirilmesini teşvik edici politikalara öncelik verilmesi en etkili yöntemlerin başında gelmektedir.

Ekonomik Refah Düzeyini Artırmadaki (Gelir Dağılımını Sağlamadaki) Rolü

Bir ekonomide işletmelerin büyük bir kısmı KOBİ'lerden meydana gelmektedir. Dolayısıyla, o ülkede oluşan refah düzeyi ile KOBİ'ler arasında bir paralellik kurmak yanlış olmayacaktır. Öyleyse, KOBİ'lerin hem ülke ekonomisinde hem de dünya ekonomisinde sahip olduğu pay arttıkça, insanların mutluluk ve refahlarının artacağı da unutulmamalıdır. Bu yüzden, küreselleşen dünyamızda KOBİ'lerin üretimde ve ticaretle daha fazla paya sahip olabilmeleri için, onları geliştirmek üzere her türlü teşvik ve desteğin verilmesi uygun olacaktır.

KOBİ'lerin refah düzeylerine olan katkısına makro ve mikro açılardan bakılabilir. Diğer bir ifade ile KOBİ'ler, hem bölgesel gelir dağılımı hem de fonksiyonel gelir dağılımı üzerinde olumlu etkilere sahiptirler.

Makro açıdan KOBİ'lerin refaha katkısı, ürettikleri "katma değer"i'nin genel olarak toplumda refah düzeyini yükseltmesi ile sağlanır (Küçük, 2005: 200). Yine, refah düzeyinin düşük bulunduğu geri kalmış bölgelerde KOBİ'lere yönelik teşviklerin ve destekleyici politikaların artması da, bu bölgelerin refah düzeylerinin yükselmesine büyük oranda yardımcı olur.

Mikro açıdan, yani bireysel refaha olan katkıları açısından bakıldığında ise, işsizliğin çok yüksek olduğu bir ekonomik yapıda, KOBİ'lerin gerçekleştirdiği yatırımlar sonucu istihdama yaptıkları katkıların bireylerin refahını direkt olarak etkilediği bilinmektedir. Bu yolla, birçok kişi işsizken istihdam edilir hale gelmektedir.

Bir diğer katkı ise, KOBİ'lerin ödedikleri vergiler yoluyla gerçekleşmektedir. Onlardan elde edilen vergilerle, toplumda sosyal amaçlı programların gerçekleştirilmesi mümkün hale gelmektedir.

Yine KOBİ'lerin yaygınlaştırılmasıyla, hem sermayenin büyük sanayi işletmelerinde ve az sayıda kişinin elinde toplanması önlenmiş olur hem de küçük birikimlerin dahi yatırıma kanalize edilmesine yardımcı olunur (<http://www.tdcif.org>).

“Sosyal İçerme”yi Sağlamadaki Rolü

Negatif bir anlama sahip olan “sosyal dışlanma” (Sapançalı, 2005) kavramı, toplumsal gelişme açısından arzu edilmeyen bir durumu ifade ettiği için, özellikle gelişmiş olan ülkeler “sosyal içerme”yi sağlamak üzere sosyal dışlanmaya maruz kalmış kesimlere yönelik olarak birtakım politikalar ve uygulamalara yönelmektedirler.

Bir toplumda özellikle işsizlerin, kadınların, çocukların, yaşlıların, engellilerin, eğitimsizlerin, tarım sektöründe çalışanların, geçici işlerde ve güvencesi olmayan işlerde çalışanların, kırsal kesimde yaşayanların, çok çocuklu geniş ailelerin, vb. sosyal dışlanmayla ve fırsat eşitsizliğiyle karşı karşıya kaldıkları gözlenmektedir. Bu kesimler, ya hiç ya da yetersiz düzeyde bir gelir elde edebildiklerinden, yoksulluk sorunu ile karşı karşıya kalabilmekte, sağlık, eğitim hizmetlerinden ve kültürel olanaklardan yararlanamamaktadırlar (<http://ekutup.dpt.gov.tr>).

Sosyal dışlanma ve yoksullukla mücadelede(DPY Yayını, 2006: 224)⁴ en önemli araç, istihdamın artırılması ve sosyal koruma sisteminin geliştirilmesidir. KOBİ'ler, sosyal dışlanmaya maruz kalan ya da böyle bir risk altında olan bireyleri ve grupları istihdam yoluyla ekonomik ve sosyal yaşama katarak, onların durumlarının iyileştirilmesine ve yaşam kalitelerinin yükseltilmesine katkı sağlamakta, böylece toplumda sosyal dışlanma ve yoksulluk riskinin azaltılmasında önemli bir rol oynamaktadırlar (<http://ekutup.dpt.gov.tr>).

KOBİ'lerin toplumsal yapı içerisinde öne çıkan önemli özelliklerinden bir diğeri, “orta sınıfı” temsil etmesidir. “Alt”, “orta” ve “üst” gelir gruplarından oluşan bir toplumda orta sınıfın güçlü olması, o toplumun hem ekonomik hem de sosyal yönden güçlü ve dengeli olması anlamına gelmektedir. Orta sınıfın güçlü olduğu ülkelerde, toplumun bireyleri arasındaki gelir dağılımı daha düzgün dağılmıştır, sınıflar arasında uçurum yoktur ve sosyal huzursuzluklar oldukça düşüktür. Bu yüzden, tüm ülkelerde daha sağlıklı bir toplumsal yapıya sahip olma amacıyla, orta sınıfı desteklemeye ve güçlendirmeye yönelik politikalar tercih edilmektedir. Gruplar arasındaki denge alt ya da üst gruplar lehine değiştiğinde, toplumsal yapının giderek sağlığını kaybettiği tespit edilmektedir (Küçük, 2005: 201-202).

Bu özelliği ile KOBİ'ler, orta sınıfın güçlenmesine önemli katkıda bulunduğu gibi, bizatihi orta sınıfın kendisi de girişimciliğin en önemli kaynağıdır. Girişimcilik belli bir birikim gerektirdiği için, alt gelir gruplarının böyle bir şans bulmaları çok zor olduğu gibi, başarıya, statüye kavuşmuş üst sınıfların da girişimcilik dinamizmini kaybetmeleri ihtimali yüksektir.

İşsizliği Azaltma ve İstihdamı Artırmadaki Rolü

Hem gelişmiş sosyal refah ekonomilerinde hem de ülkemizde, KOBİ'lerin en önde gelen özelliklerinden birisi, yeni işler yaratma ve bu yolla istihdam sağlama gücüdür. KOBİ'lerin istihdama katkısı, günümüz dünyasında çok daha önemli hale gelmiştir.

⁴ Türkiye, 2006–2008 dönemini kapsayan Orta Vadeli Program'da ele alınan 5 başlıktan bir tanesini “Sosyal İçerme ve Yoksullukla Mücadele” olarak belirlemiştir. Yine, 2006 yılı içinde tamamlanmak üzere, AB'nin “Sosyal Dışlanma İle Mücadele Stratejisi”ne uygun olarak bir “Sosyal İçerme Belgesi” hazırlamaktadır. Belgede, konu kapsamında temel sorun alanlarının tespiti yapıldıktan sonra, AB ile uyumlu politika önlemlerine yer verilecektir.

Günümüzde bir yandan insan emeğinin yerini yüksek teknolojiye dayalı makineler almış, diğer yandan küreselleşme, neo-liberal politikalar, uluslararası sınırların kaybolması gibi nedenlerle rekabet yarışı hızlanmış ve bu yarışta ayakta kalabilme kaygısı işletmeleri esnekliğe ve maliyetlerden tasarrufa sevk etmiştir. Bunun sonucu olarak işletmeler mümkün olduğunca az sayıda çalışanı en verimli şekilde kullanmaya çalışmakta, sık sık işten çıkarmaya başvurmaktadır (Müftüoğlu, 1989: 31).

Böyle bir ortamda, büyük ölçekli işletmelere göre daha fazla oranda emek-yoğun olarak çalışan KOBİ'lerin sahip olduğu istihdam potansiyeli açıktır. İzledikleri KOBİ merkezli ekonomi politikalarıyla bu potansiyeli kullanmayı bilen ülkeler, işsizlik sorunlarını belirli oranlara indirebilmektedirler.

Ekonomide hem işsizliği giderme hem de sağlıklı bir piyasa ekonomisinin işleyişi için, KOBİ'lere gereken önemin verilmesi düşüncesi artık herkes tarafından kabul edilmektedir. Zaten, KOBİ'ler günümüz piyasa ekonomilerinin en vazgeçilmez unsurlarındandır.

KOBİ'ler ve istihdam ilişkisi, yalnızca KOBİ'lerin daha az sermaye ile daha çok sayıda işgücüne istihdam olanağı sunması, çok sayıda insana ücretli olarak çalışabilme fırsatı vermesi yanında, bir gerçeği daha ifade etmektedir. O da, girişimci ruhu olan çok sayıda insanın, kendi işletmelerini kurarak işgücüne girişimci olarak katılmalarına olanak sağlaması ve bu yolla da bir ülkedeki istihdam seviyesini yükseltmesidir (Gök, 2004: 115). Bir işverenin yanında ücretiyle çalışmak yerine, kendi işini kurmayı tercih eden girişimciler, sahip oldukları ruh ve yetenekleri ile bir ekonomi için çok daha büyük öneme sahiptirler.

İşsizlik olgusu, küreselleşmenin de başlangıç noktası olan 1973 krizi ve daha sonra 1979 krizi ile neredeyse tüm ülkelerin ekonomik ve sosyal sorunlar gündeminin baş köşesine oturmuştur (Özdemir, 2004: 153-156, Özdemir, 2006: 695-733); bugüne kadar işsizlikle savaşımında çok da fazla yol alınmadığı görülmüştür.

Kriz dönemlerinde işsizliğin artmasının nedeni, özellikle büyük ölçekli işletmelerin krizle başa çıkamayıp faaliyetlerini sona erdirmeleri ya

da kısıtlamalarıdır. Halbuki, o dönemlerde KOBİ'ler esnek yapıları dolayısıyla kendilerini yeni koşullara uydurmuş ve varlıklarını devam ettirebilmişlerdir. Dolayısıyla, KOBİ'ler kriz dönemlerinde kendi istihdamlarını koruyabilmiş, hatta büyük işletmelerden boşalan pazarlara girerek istihdam artışına bile yol açmışlardır. Gerçekten, büyük işletmeler istihdam sağlama açısından sadece ekonominin gelişme dönemlerinde başarılı olabilirken, küçük işletmeler hem daralma hem de genişleme döneminde istihdama katkıda bulunabilmektedir.

Bu yönleriyle, uzun yıllar boyunca gözlemlenen ve araştırmalara konu olan KOBİ'lerin, yeni iş yaratma ve istihdam sağlama kapasiteleri açısından çok önemli kurumlar oldukları anlaşılmış, başta gelişmiş ülkeler olmak üzere her ülkede mevcut KOBİ'lerin korunması ve yeni KOBİ'lerin kurulmalarının sağlanması amacıyla teşvik politikaları oluşturulmuştur (<http://www.dtm.gov.tr>).

Dünya Bankası tarafından yayımlanan bir raporda, KOBİ'lerin istihdama katkılarının boyutu şu şekilde ifade edilmektedir: Küçük işletmelerde bir kişilik istihdam yaratabilmek için harcanacak miktar, büyük işletmelerde harcananın 1/3'üdür. Dolayısıyla, Türkiye gibi sermayenin kıt olduğu ve işsizliğin yaygın olduğu ülkelerde, KOBİ'lerin sahip olduğu bu avantaj onların önemini artırmaktadır.

Yeni işler yaratma ve bu yolla istihdama katkıda bulunmada küçük işletmeler büyüklere göre nasıl avantajlıysa, istihdam açısından sahip oldukları diğer bir avantaj ise ekonomik kriz ortamlarında istihdamı korumaya olan katkıları yönündendir. Önceden de ifade edildiği gibi, KOBİ'ler ekonomik kriz ve istikrarsızlık dönemlerinde büyük işletmelerle karşılaştırıldığında çok daha dirençlidirler. Ekonomide sorunların yaşandığı dönemlerde, işletmelerin bu sorunlarla mücadelede izledikleri bazı yöntemler vardır. Bunlardan bir tanesi “çalışanların işten çıkartılması”, bir diğeri ise “zorunlu izin” uygulamasıdır. Her ikisi de o ekonomide istihdamın azalmasına ve işsizliğin artmasına yol açmaktadır. Yapılan araştırmalar göstermektedir ki, küçük işletmelerde bu tür yöntemlere başvurma oranı büyüklere oranla çok düşüktür.

Dolayısıyla, büyük işletmeler krize yönelik önlemler arasında çalışanlarını işten çıkartmayı çare olarak görürken, KOBİ'ler bu şartlarda dahi personeline sahip çıkmakta ve çok zorda kalmadıkça kriz dönemlerinde de ekonomik gücü elverdiği ölçüde onların maliyetine katlanmaktadır. Bunun

nedeni olarak, genel olarak az sayıda olan çalışanları ile birebir oluşturduğu bireysel ilişkiler yanında, o alanda uzmanlaşmış vasıflı personeli daha sonra bulmada karşılaşılabilecek zorluklar sayılabilir (Küçük, 2005: 199, 209, 113).

KOBİ'lerin bir diğer özelliği, işsizliğin düşürülmesine olan katkıları yanında, özellikle niteliksiz işçilerin istihdamına olanak sağlayan ekonomik birimler olmalarıdır. Ülkemizde bazı bölgelerde nitelikli işçi sayısı son derece sınırlıdır. Bu kişiler KOBİ'ler tarafından istihdam edilerek çalışma yaşamına katılmaktadırlar.

Büyük işletmeler vasıflı ve yarı vasıflı işçiler çalıştırmayı tercih ederken, KOBİ'ler vasıflı işçilerin yüksek ücretleri dolayısıyla, ancak düşük ve orta vasıf seviyesindekileri çalıştırabilmektedirler. Vasıflı/kalifiye elemanların bu işletmelerde istihdam edilme oranları, büyük ölçekli işletmelere göre çok düşüktür. KOBİ'ler, büyüdükçe ve geliştikçe vasıflı işçileri de istihdam edebilir hale gelmektedir. Bunun nedenleri olarak şunlar belirtilebilir:

Herşeyden önce, birçok küçük işletmede vasıflı elemana gereksinim duyulmayabilir. Yine, vasıflı elemanların ücret düzeyleri ve işverene maliyeti yüksek olduğundan, KOBİ'ler bu tür insanların istihdamını ekonomik olarak karşılayamamaktadırlar. Bir diğer neden ise, vasıflı çalışanların da birtakım nedenlerden ötürü (prestij, iş güvencesi, yüksek ücret ve haklar, kariyer vb.) küçükler yerine büyük işletmeleri tercih etmesidir. Birçok KOBİ, kurulduktan sonra bir müddet az sayıda ve düşük vasıf düzeyinde çalışanlar ile işlerini yürütmektedir. Zamanla iş hacmi genişledikçe ve işler daha karmaşıklaştıkça, hem çalışan sayısı, hem de bunların vasıf düzeyleri yükselme eğilimi göstermektedir (Küçük, 2005: 210).

Düşük eğitim düzeyinde ve vasıfsız olanlara istihdam sağlayan KOBİ'lerin, ekonomide işsizliğin aşağılara çekilmesinde önemli bir görev üstlendiği açıkça görülmektedir. Ancak, bu yapının “düşük ücretlere” ve “düşük iş güvenliğine” yol açtığı da bir gerçektir (<http://www.metalmakina.com>).

KOBİ'lerin işsizliğin çözümüne yönelik katkılarından bir tanesi de, bölgesel işsizliğin azaltılmasında üstlendiği roldür. Ülkemizde, işletmelerin bölgelere göre dağılımının bozuk olması, bazı bölgelerde işsizlik oranlarını yüksek seyretmesinin nedeni olurken (birçok Güneydoğu, Doğu, Karadeniz

ve İç Anadolu'nun doğuda kalan bölgeleri), bazı bölgelerde KOBİ'lerin sayılarının yüksek olması ise, burada yer alan illerde işsizlik oranlarını Türkiye ortalamasının bile altına düşürmektedir (Konya, Gaziantep, Kahramanmaraş vb.).

KÜRESELLEŞEN DÜNYA VE TÜRKİYE EKONOMİSİNDE GİRİŞİMCİLİĞİN VE KOBİ'LERİN DURUMU VE ARTAN ÖNEMİ

KOBİ'lerin Dünya Ekonomisindeki Yeri

KOBİ'ler, birçok ülke ekonomisine olumlu katkılarda bulunmuş ve bulunmaya da halen devam etmektedir. Hatta, (ihracat, verimlilik vb. açısından) ekonomilerin dönüşümünde rol oynamıştır.

1970'lerde yaşanan ekonomik krize kadar, dünya ekonomisinde geniş ölçüde büyük ölçekli işletmelere önem verildiği, ekonominin kalkınma ve büyüme faaliyetlerini bu tür işletmelere dayalı olarak yürüttüğü görülmektedir. Büyük işletmelerin, kaynakları daha etkin bir şekilde kullanmaları ve uzmanlaşmaya yol açmaları gibi nedenlerle, daha rasyonel ve verimli bir üretim biçimi oldukları düşünülmektedir. Ölçek ekonomileri olarak ifade edilen bu yapı, 1945–1970 yılları arasında ekonominin genel bir görünümünü sergilemektedir.

Öte yandan bu dönemde, KOBİ'lerin, birtakım politik ve sosyal nedenlere bağlı olarak devlet ve büyük ölçekli işletmeler tarafından desteklendiği, bu destek sayesinde varlıklarını koruyabildikleri düşüncesi yaygındı. KOBİ'ler ekonomi üzerinde bir yük, ekonominin kamburu olarak düşünülüyordu (Küçük, 2005: 110). Hatta 20. yüzyılın ilk yarısında, ekonomiye hakim işletme tipi büyük ölçekli işletmeler olduğundan ve giderek sayısal olarak daha da arttıklarından, küçük ve orta boy işletmelerin sonunun geldiği düşünülüyordu (<http://www.tdcif.org>).

Ancak 1970'lerde yaşanan ekonomik krizlerle birlikte, bu düşünce geçerliliğini kaybetmeye başlamış, ekonominin ibresi tekrar küçük girişimcilikten tarafa dönmüştür. Kriz sonrasında, istihdam, rekabet, ekonomik etkinlik, esneklik ve gelir dağılımı gibi hususlar açısından, ölçek

ekonomilerinden ziyade KOBİ olarak ifade edilen belirli büyüklükteki işletmelerin daha avantajlı olduğu ve bu işletmelerin krizlerden çok az etkilendikleri gözlenmiş, bu nedenle büyük işletmeler önem kaybederken KOBİ'ler önem kazanmaya başlamıştır (<http://www.dtm.gov.tr>).

Kambur olarak görülen KOBİ'ler, zamanla en önemli ve dinamik aktörlerinden birisi olarak kabul görmüştür. Yeni yüzyılda toplumların ekonomik ve sosyal alanda başarılı olabilmeleri ve refah yarışında önde gidebilmelerinin yolunun, KOBİ'lere ve girişimciliğe verecekleri öneme bağlı olduğu ifade edilmektedir. KOBİ'ler, artık çağımızın bir gereği haline gelmiştir (DPT Yayınları, 2000: 85).

Dolayısıyla, günümüzde artık ekonomik gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun, KOBİ'ler tüm ülkelerde hem sayısal hakimiyetleri, hem de yeni iş yaratma kapasiteleri açısından o toplumun can damarları ve ekonomik sistemin önemli ve vazgeçilmez unsurlarıdır. Hatta denebilir ki, bir ekonominin gücü, canlılığı ve dinamizmi, sahip olunan KOBİ'lerin nitelikleri ve gücü ile paralel bir seyir göstermektedir.

Öyle ki, KOBİ'lerin bir ekonomide toplam istihdam, yatırım, katma değer, vergi, ihracat ve krediler içindeki payı önemli boyutlardadır (sosyal ve toplumsal açılardan sağladığı katkılar ise işin diğer bir boyutudur).

Günümüzde, büyük işletmeler karşısında KOBİ'lerin sahip olduğu üstünlükleri rakamlar da ortaya koymaktadır. Dünyadaki mevcut ülke ekonomilerine bakıldığında, işletmelerin neredeyse yüzde 95-99'unun KOBİ'lerden oluştuğu, GSMH'nin yüzde 30-70'inin, istihdamın yüzde 40-80'inin, yatırımların yüzde 30-60'ının, ihracatın yüzde 10-40'ının KOBİ'ler tarafından gerçekleştirildiği açık bir şekilde tespit edilmektedir. Bu özellikleriyle, KOBİ'lerin ekonomik ve toplumsal düzenin belkemiğini oluşturduğu gözlenmektedir.

Ayrıca KOBİ'lerin tümü için söylenemezse de, bu grup içerisinde yer alan bazı işletmeler yeni teknolojilerin gelişimi ve yeni ürünlerin keşfinde önemli roller üstlenerek bu alanda öncü olmaktadır. Aşağıda çok daha detaylı bir şekilde bahsedileceği üzere, KOBİ'lerin istihdama olan katkılarının birçok ülke ekonomisi için yaşamsal bir önem taşıdığı da çok açık bir şekilde görülmektedir (<http://www.dtm.gov.tr>).

KOBİ'lerin ekonomik krizler karşısındaki dayanıklılığı, onların en çok önem verilen yönlerindedir. Bu zamana kadar yaşanan deneyimler göstermiştir ki, KOBİ'ler büyük krizlerden çok fazla etkilenmemiş, büyük işletmeler hantal yapıları ile krizleri atlatabazken, KOBİ'lerin sahip oldukları esnek yapı, onları kriz ortamında canlı tutmuş, hatta krizlerin atlatılmasında KOBİ'ler büyük bir rol oynamıştır. (<http://www.tdcif.org>)

Özellikle, küreselleşme sonrasında ulusal sınırların belirsizleşmesi, uluslararası ekonomik ilişkilerin artması ve dünya pazarlarının genişlemesiyle birlikte, KOBİ'lerin yukarıda belirtilen yetenekleri ve sahip oldukları kapasiteleri daha fazla dikkat çekmiş, KOBİ'lere yönelik teşviklere tüm ülkelerde önemli politika araçları olarak ağırlık verilmeye başlanmıştır.

Rekabetin çok yaygınlaştığı ve makro düzeyde ülkelerin mikro düzeyde ise işletmelerin rekabet güçlerinin çok yaşamsal bir öneme sahip olduğu günümüz dünyasında, rekabet gücünün artırılmasında KOBİ'leri destekleyici önlemler ve politikalar büyük bir önceliğe sahiptir.

KOBİ'ler özellikle günümüzün değişen ve zorlaşan koşullarında, ekonominin canlılığını ve hayatiyetini sürdürmesinde önemli bir faktör olarak görülmektedir. Öyle ki, KOBİ'ler, ekonomik bir çöküntüden kurtuluşun reçetesi olarak sunulmaktadır. Dünya Bankası, KOBİ'leri bir "fidanlık" gibi görmektedirler. Bu fidanlıkta kimi fidanlar çürüyüp yok olurken, kimi fidanlar ise büyümekte ve bir orman oluşturmaktadır. Bu şekilde ekonomik yaşam varlığını koruyabilmektedir (<http://www.dtm.gov.tr>). (Örneğin ülkemiz istatistiklerine bakıldığında, yıl içerisinde onbinlerce yeni işletme kapanırken, kapananlardan çok daha fazla miktarlarda yeni işletmelerin açıldığı ve böylece ormanın büyümesini sürdürdüğü görülmektedir).

Diğer yandan KOBİ'lerin yalnızca geri kalmış ve gelişmekte olan ülkelere özgü bir ekonomik birimler olduğu kanısı yanlıştır. Başta gelişmiş ülkeler olmak üzere tüm ülkelerde 1970'lerden itibaren KOBİ'lere özel bir önem atfedildiği, bu nedenle sayı, istihdam, üretim, katma değer, Ar-Ge, v.b. açılardan karşılaştırıldığında, bu ülkelerde KOBİ'lerin çok ileri düzeylerde bulunduğu gözlemlenmektedir (<http://www.tdcif.org>).

KOBİ'lerin önemlerinin fark edilişi, onlara duyulan ilgi ve KOBİ'lerin ekonomik ve sosyal açılardan oynadıkları rol, her ülkede benzer özellikler göstermemekte ve ülkeden ülkeye değişen farklılıklar taşımaktadır.

Keza, KOBİ'lerin rolleri yalnızca ülkeden ülkeye değişmekle kalmamakta, aynı zamanda sektörden sektöre de değişmektedir. Hatta, tarihsel süreç içerisinde de büyük değişimler geçirmektedir.

Gelişmiş Ülkeler ve KOBİ'ler

Gelişmiş ülkelerde KOBİ'lerin öneminin çok erken fark edildiği, gelişmiş ekonomilerin uzun yıllar boyunca uyguladıkları ekonomik politikalar sayesinde kalkınmalarını büyük ölçüde KOBİ'lere dayalı olarak gerçekleştirdikleri gözlenmektedir. Aşağıda verilen tablolar da, bu gerçeği somut bir şekilde ifade etmektedir.

Gelişmiş OECD Ülkelerinde KOBİ'lerin Ekonomi İçindeki Hacmi

Aşağıdaki tabloya göz atıldığında, İngiltere haricindeki ülke ekonomilerinin tümünde KOBİ'lerin istisnasız bir şekilde hakimiyeti görülmektedir. Tüm işletmeler içinde KOBİ'lerin oranı yüzde 98 ile yüzde 99,9 arasında değişmektedir. Bu oranlar, bir ülke ekonomisi için KOBİ'lerin ne kadar önemli ve vazgeçilmez olduklarını açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Diğer yandan, bu işletmelerde çalışanların sayısının toplam çalışanların sayısına oranına gelince, en yüksek oranın yüzde 83 ile İtalya ve yüzde 81,4 ile Japonya'da, en düşük çalışan oranının ise İngiltere'de (yüzde 36) olduğu görülmektedir. Türkiye'nin sahip olduğu yüzde 76,7'lik istihdam oranı da, yüksek oranlı ülkeler kategorisi içinde yer almaktadır.

Yine toplam yatırımlar içinde bu işletmelerin payının en yüksek olduğu ülke İtalya'dır (yüzde 52). Bu ülkeyi yüzde 46 ile Fransa, yüzde 45 ile Hollanda ve yüzde 44 ile Almanya takip etmektedir. İngiltere (yüzde 29,5) ve Türkiye (yüzde 26,5) ise, toplam yatırımlar bakımından en olumsuz rakamlara sahip olan iki ülkedir.

Yaratılan katma değer açısından ülkeler sıralandığında, Fransa (yüzde 53,2), Japonya (yüzde 52) ve Almanya'nın (yüzde 49) toplam katma değer içinde önemli bir payı KOBİ'ler vasıtasıyla yarattığı, İngiltere'nin ise

yüzde 25,1'lik oran ile yine gerilerde kaldığı dikkatleri çekmektedir. Aynı oran, Türkiye söz konusu olduğunda yüzde 38'dir.

KOBİ'lerin performansı, ihracat oranları söz konusu olduğunda oldukça kötüleşmektedir. Önceden de belirtildiği gibi, KOBİ'lere has bazı nedenlerden dolayı, bu işletmeler oldukça düşük düzeylerde ihracat gerçekleştirebilmektedirler. KOBİ'lerce gerçekleştirilen ihracatın toplam ihracata oranının en yüksek olduğu ülke yüzde 38 ile Japonya ve Hollanda'dır. İngiltere (yüzde 22,2) ile Fransa (yüzde 23,2) ise bu konuda daha başarısız gözükmektedirler. Türkiye ile ilgili rakamlar ise çok daha kötüdür. Bu işletmelerin toplam ihracat içindeki payı yalnızca yüzde 8–10'dur.

Son olarak, KOBİ'lerin çeşitli ülkelerde toplam kredilerden aldığı paylara bakılacak olursa, yüzde 27,2'lik düşük oran ile İngiltere'nin bu konuda da yine başı çektiği görülecektir. En iyi rakamlar, Japonya (yüzde 50) ve ABD'dir (yüzde 42,7). Türkiye'deki KOBİ'lerin toplam kredilerden aldığı pay ile ilgili rakamlar ise oldukça karamsar bir tablo ortaya koymaktadır. Ekonomideki onca ağırlığına rağmen, KOBİ'lerin toplam krediler içindeki payı ne yazık ki yüzde 4–5 aralığında bulunmaktadır. Diğer yandan, çeşitli destekler ve teşvikler ile bu oranın diğer ülkeler düzeyine çıkarılabileceği düşünüldüğünde ise, KOBİ'lerin ülke ekonomisi ve istihdam düzeyine yapacağı katkıları düşünmek de bir o kadar heyecan verici olmaktadır.

İleriki sayfalarda yer alan tablolarda ise, KOBİ'lerin çok daha fazla ülke ekonomisi için ne anlam ifade ettiklerine ilişkin rakamlar bulunmaktadır.

Tablo 1: Bazı Gelişmiş Ülke Ekonomilerinde KOBİ'ler

Ülke Adı	Tüm İşletmeler İçindeki Pay, %	Toplam İstihdam İçindeki Pay, %	Toplam Yatırımdaki Pay, %	Yaratılan Katma Değerdeki Pay, %	Toplam İhracat İçindeki Pay, %	Toplam Krediler İçindeki Pay, %
ABD	99.7	56.6	38.0	43.0	32.0	42.7
Almanya	99.0	64.0	44.0	49.0	31.0	35.0
Japonya	99.4	81.4	40.0	52.0	38.0	50.0
Fransa	99.8	63.1	46.0	53.2	23.2	29.0
İngiltere	98.8	36.0	29.5	25.1	22.2	27.2
İtalya	98.0	83.0	52.0	47.0	–	–
Hollanda	98.0	57.0	45.0	32.0	38.0	–
Türkiye	99.89	76.7	26.5	38.0	8.0–10.0	4.0–5.0

Kaynak: Akbank, KOBİ'ler ve Finansal Hizmetler, (Çevrimiçi): www.finanskulup.org.tr/assets/sunum/Ziya_Akkurt_kobiler_finansal_hizmetler.pdf, s. 5. & OECD, **SME and Entrepreneurship Outlook**, 2005 Edition, OECD Publ., s. 221. & Metin Kamil Ercan, **KOBİ Politikaları**, 2005, (Çevrimiçi): <http://www.w3.gazi.edu.tr/~mkercan/kobiborsalari.pdf>, 12.06.2006, s. 7.

Aşağıdaki tablo ise, KOBİ'lerin hangi ülkelerde daha etkin olduğunu ortaya koymaktadır. Tablo'da yüksek değerlere sahip olan ABD, Almanya ve İtalya, KOBİ'lerin en etkin olduğu ülkelerdir. Çin, Yunanistan, Romanya ve Japonya ise, etkinlik düzeyi bakımından Türkiye'nin de altında kalmaktadır. Tablodan da görüleceği üzere, gelişmişlik düzeyi ile etkinlik arasında da doğrusal bir ilişki vardır. Gelişmiş ülkelerde küçük ve orta boy işletmeler, gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerdeki hemcinslerine göre daha yüksek değerlere sahiptir (<http://www.sbe.yuluz.edu.tr>).

Tablo 2: KOBİ'lerin Ülke Ekonomilerinde Etkinlik Düzeyi

Ülke	Etkinlik
ABD	8,10
Almanya	7,45
İtalya	6,63
İsrail	6,06
Fransa	5,91
Türkiye	5,35
Japonya	4,68
Romanya	4,50
Yunanistan	4,44
Çin	4,42

Kaynak: IMD, World Competitiveness Yearbook 2005.

OECD'nin en büyük ekonomilerinin başında gelen ABD'de, KOBİ'ler çok önemli roller üstlenmekte ve serbest piyasa ekonomisinin geçerli olduğu bu ülkede, KOBİ'lere ekonomik dinamizmin motor gücü olarak bakılmaktadır. KOBİ'lere duyulan bu ilgi, ABD'de 53 yıl önce yürürlüğe konulan bir kanun ile gösterilmiştir (The Small Business Act, 1953). ABD'de de, geçmişte olduğu gibi günümüzde de KOBİ'lere yönelik destekler sürdürülmektedir (<http://www.dtm.gov.tr>).

Bir diğer OECD üyesi olan Japonya'da da, KOBİ'ler ekonominin önemli parçalarındandır. Fakat, bu ülkede KOBİ'ler nitelik olarak bir farklılığa sahiptir. Bu fark, KOBİ'ler ile büyük ölçekli işletmeler arasındaki ilişki biçiminden kaynaklanmaktadır. Japonya'ya özgü kültürel değerlerin bir yansıması olarak, bu ülkede KOBİ'lerin büyük ölçüde büyük işletmelerin tedarikçisi olarak faaliyet gösterdikleri, büyük işletmeler için kalitesi ve teknolojisi yüksek mamul ya da ara mamul üretiminde buldukları gözlenmektedir⁵.

⁵ Ancak, ABD ile kıyaslandığında, bu ülkelerde ileri teknoloji kullanan yenilikçi KOBİ'lerden daha fazla sayıda, geleneksel ve orta düzeyde teknoloji kullanan sektörlerde faaliyet gösteren KOBİ'lerin olduğu gözlenmektedir.

Yukarıdaki tabloda yer alan veriler ışığında, KOBİ'lerin durumu ile ilgili olarak İngiltere'ye bakılacak olursa, sanayileşmenin başladığı ülke olan İngiltere'de halen büyük ölçekli işletmelerin ekonomiye hakim oldukları görülmektedir. Her ne kadar, rakamsal olarak KOBİ'lerin miktarı (% 98,8) epeyce yüksek olsa da, burada diğer ülkelerin aksine, KOBİ'lerin ekonomiye olan katkıları çok düşüktür. Gerçekten de, KOBİ'ler istihdamın yalnızca yüzde 36'sını, yatırımların yüzde 29,5'ini, katma değerın yüzde 25,1'ini, ihracatın yüzde 22,2'sini sağlamakta, toplam kredilerden ise ancak yüzde 27,2'lik bir pay alabilmektedir.

İstihdam açısından İngiltere'de KOBİ'lerin sayıları artıyor gözükse de, aynı gelişme işçi sayıları bakımından yaşanmamaktadır. Başta iş yaşamı ile ilgili yasal düzenlemeler olmak üzere, ortaya çıkan birçok engel işletmelerin daha fazla büyümesini ve yeni istihdam olanaklarını sınırlamaktadır. Bu ülkede, işletmelerin karşısında duran sorunlardan bir tanesi de, nitelikli işçiye duyulan taleptir. İşletmelerin yüzde 54'ü, gereksinim duydukları spesifik nitelikleri haiz çalışanları bulamadığından yakınmaktadır (CBI, 2005: 8-10).

Fransa'ya bakıldığında da, KOBİ'lerin ülke ekonomisi için ne kadar önemli ekonomik birimler oldukları görülecektir. Ülkemizdekilere benzer şekilde ekonominin yüzde 99,8'ini oluşturan küçük ve orta boy işletmeler, bu ülkede istihdamın üçte ikisini karşılamakta; ancak konu KOBİ'lerin yarattığı katma değer, bu işletmelerin toplam yatırımlar içindeki payı, toplam ihracat içindeki payı ve toplam kredi oranları içindeki payına gelince, durum oldukça farklılaşmaktadır. Bu yönleriyle de, ekonominin ne kadar vazgeçilmez kurumları olduklarını ortaya koymaktadırlar.

**Tablo 3: İmalat Sanayiinde Faaliyet Gösteren Firma Büyüklüğüne
Göre KOBİ'lerin Dağılımı (%), 2002***

ÜLKE	1–10	10–49	50–249	250 +	1–249
Almanya	62.1	27.3	8.4	2.2	97,8
Avustralya	72.6	21.8	4.1	1.5	98,5
Avusturya	71.0	21.8	5.5	1.6	98,4
Belçika	79.4	15.5	4.1	1.0	99,0
ek Cumh.	89.2	7.6	2.6	0.7	99,3
Danimarka	71.4	21.1	6.0	1.5	98,5
Finlandiya	84.0	11.4	3.6	1.0	99,0
Fransa	81.6	14.0	3.4	0.9	99,1
Hollanda	74.7	18.9	5.2	1.2	98,8
İngiltere	71.7	21.0	5.9	1.5	98,5
İrlanda	39.0	42.0	15.2	3.8	96,2
İspanya	78.4	18.4	2.8	0.5	99,5
İsveç	85.4	10.8	3.0	0.8	99,2
İtalya	83.4	14.4	1.9	0.3	99,7
Japonya	50.9	39.2	8.5	1.4	98,6
Kore	88.6	8.3	2.9	0.2	99,8
Macaristan	87.2	9.4	2.7	0.8	99,2
Norveç	60.6	29.4	7.6	1.7	98,3
Polonya	89.7	6.5	3.0	0.8	99,2
Portekiz	78.9	16.7	3.9	0.5	99,5
Slovakya	44.2	32.7	17.2	6.0	94,0
Yeni Zelanda	81.3	15.3	2.7	0.6	99,4
Yunanistan	–	79.4	17.1	3.5	96,5

Kaynak: OECD, *SME and Entrepreneurship Outlook 2005*, Paris, OECD
Publ., 2005, s. 389.

* Ya da verinin elde edildiği en son yıl.

Tablo 4: İmalat Sanayiinde Faaliyet Gösteren KOBİ'lerde İstihdamın Dağılımı (%), 2002

ÜLKE	1-10	10-49	50-249	250 +	1-249
Almanya	6.7	14.5	23.7	55.1	44,9
Avustralya	14.1	20.5	17.8	47.7	53,3
Avusturya	10.3	18.9	26.9	43.8	56,2
Belçika	11.6	18.9	23.8	45.8	54,2
Çek Cumh.	14.2	15.6	25.5	44.7	55,3
Danimarka	7.4	18.9	26.3	47.4	53,6
Finlandiya	9.0	14.8	22.5	53.7	46,3
Fransa	12.0	19.0	22.3	46.7	53,3
Hollanda	9.9	23.3	30.6	36.2	63,8
İngiltere	10.1	18.8	25.8	45.3	54,7
İrlanda	4.4	19.2	32.3	44.2	55,8
İspanya	19.2	31.9	22.6	26.2	73,8
İsveç	11.1	15.2	20.7	53.0	47,0
İtalya	25.5	31.0	20.8	22.8	77,2
Japonya	10.8	28.4	29.9	30.9	69,1
Kore	42.9	20.7	23.2	13.3	86,7
Macaristan	16.1	16.5	23.2	44.2	55,8
Norveç	8.7	22.9	28.3	40.1	59,9
Polonya	19.4	12.8	27.9	39.9	60,1
Portekiz	18.9	28.1	29.3	23.7	76,3
Slovakya	3.5	10.0	26.4	60.0	40,0
Yeni Zelanda	19.1	24.2	21.4	35.3	64,7
Yunanistan	–	26.6	34.0	39.5	60,5

Kaynak: OECD, *SME and Entrepreneurship Outlook 2005*, Paris, OECD Publ., 2005, s. 390.

* Ya da verinin elde edildiği en son yıl.

**Tablo 5: İmalat Sanayiinde Faaliyet Gösteren KOBİ'lerde
Satış Hasılatının* Dağılımları (%), 2002****

ÜLKE	1-10	10-49	50-249	250 +	1-249
Almanya	2.6	7.9	19.6	69.9	30,1
Avustralya	7.6	13.0	16.1	63.3	36,7
Avusturya	4.6	12.7	25.8	57.0	43,0
Belçika	6.0	12.6	20.9	60.5	39,5
ek Cumh.	6.2	10.2	23.0	60.6	39,4
Danimarka	6.3	14.0	23.2	56.5	43,5
Finlandiya	4.6	9.2	17.4	68.8	31,2
Fransa	11.2	12.5	16.3	60.1	39,9
Hollanda	5.4	16.0	25.6	53.1	46,9
İngiltere	6.7	12.4	21.4	59.5	40,5
İrlanda	1.2	6.0	20.5	72.4	27,6
İspanya	8.9	21.5	23.7	46.0	54,0
İsveç	5.4	10.8	17.9	65.9	34,1
İtalya	11.7	24.4	25.2	38.7	61,3
Japonya	3.6	15.7	28.0	52.7	47,3
Macaristan	4.4	8.4	17.0	70.2	29,8
Norveç	6.2	16.9	27.1	49.6	50,4
Polonya	9.7	9.4	24.1	56.8	43,2
Portekiz	9.1	19.1	27.5	44.3	55,7
Slovakya	2.6	6.7	18.5	72.2	27,8
Yeni Zelanda	9.2	15.7	24.7	50.4	49,6
Yunanistan	-	15.0	24.9	60.1	39,9

Kaynak: OECD, *SME and Entrepreneurship Outlook 2005*, Paris, OECD Publ., 2005, s. 392.

* Avustralya, Yunanistan, Japonya ve Polonya için "mali bilanço"ya göre hesaplanmıştır.

** Ya da verinin elde edildiği en son yıl.

Tablo 6: İmalat Sanayiinde Faaliyet Gösteren KOBİ'lerde Katma Değerin* Dağılımı (%), 2002**

ÜLKE	1-10	10-49	50-249	250 +	1-249
Almanya	3.6	10.2	21.1	65.1	34,9
Avustralya	11.1	15.3	16.5	57.1	42,9
Avusturya	6.2	13.7	26.3	53.9	46,1
Belçika	6.1	14.0	21.7	58.2	41,8
Çek Cumh.	4.9	10.7	24.5	59.9	40,1
Danimarka	6.4	16.2	24.4	53.0	47,0
Finlandiya	5.6	10.1	17.7	66.6	33,4
Fransa	8.1	15.0	19.2	57.7	42,3
Hollanda	7.7	17.6	25.8	48.9	51,1
İngiltere	8.1	15.2	22.6	54.1	45,9
İrlanda	1.2	5.5	17.2	76.1	23,9
İspanya	10.3	23.6	24.2	41.9	58,1
İsveç	6.5	12.6	19.7	61.2	38,8
İtalya	15.3	27.8	25.5	31.4	68,6
Japonya	5.2	19.4	29.2	46.2	53,8
Macaristan	4.8	10.2	20.4	64.6	35,4
Norveç	8.0	18.5	26.2	46.7	53,3
Polonya	0.8	13.6	31.4	54.1	45,9
Portekiz	9.8	21.2	29.0	40.0	60,0
Slovakya	3.2	7.3	20.2	69.3	30,7
Yeni Zelanda	11.7	18.2	24.0	46.2	53,8
Yunanistan	-	15.6	28.4	56.0	44,0

Kaynak: OECD, *SME and Entrepreneurship Outlook 2005*, Paris, OECD Publ., 2005, s. 394.

* Avustralya, Japonya ve Yeni Zelanda için "üretici fiyatlarıyla" katma değere göre hesaplanmıştır.

** Ya da verinin elde edildiği en son yıl.

AB Ülkelerinde KOBİ'lerin Ekonomik Sistem Açısından Taşıdığı Önem

AB ülkelerinde de KOBİ'lere atfedilen önem yüksektir. Avrupa'da KOBİ'lere duyulan ilgi, ancak 1970 sonrasında yaşanan bunalım sonrasında belirginleşmiştir. Daha öncesinde, KOBİ'lerin gerek ekonomik gerekse sosyal rolleri ikinci plana itilmiş, hep büyük ölçekli işletmeler ön planda tutulmuştur (Küçük, 2005: 19).

1973'deki petrol şokunun etkisini yaşayan AB, krizden KOBİ'lerin çok fazla etkilenmediklerini tespit edince, bir yandan KOBİ'leri geliştirmeye yönelik teşvikler ve politikalar izlemeye başlamış bir yandan da halihazırdaki KOBİ'leri modernizasyona tabi tutmuştur. 1987'de Avrupa Tek Pazarı oluşturulduğunda ise, KOBİ'lerin Tek Pazar'a uyumu amacıyla KOBİ politikalarının daha da geliştirilmesi için çalışılmıştır (<http://www.usak.org.uk>).

İşletmelerin yüzde 99,8'inin KOBİ olduğu, istihdamın da üçte ikisinin (yüzde 66,5) KOBİ'lerce gerçekleştirildiği AB'de⁶ (<http://ec.europa.eu>, European Commission, 2005: 3), KOBİ'lere yönelik bakışı şu birkaç nokta ile özetlemek mümkündür: AB, herşeyden önce KOBİ'leri ekonominin en dinamik aktörleri olarak görür; onları büyük ölçeklilere nazaran daha fazla yenilikçi bulur; ülkenin rekabet gücünün itici gücü olduklarına inanır; KOBİ'lerin istihdamın ana kaynağı olduklarını düşünür (www.finanskulup.org.tr).

⁶ Avrupa Komisyonu'nun Şubat 2005'de yayınladığı KOBİ'lerle ilgili raporunda, Avrupa'daki tüm işletmelerin yüzde 98,8'inin KOBİ olduğu belirtilmiştir. Bu rakamın yüzde 91,3'ünü mikro ölçekli işletmeler (0-9 çalışan), yüzde 7,3'ünü küçük ölçekli işletmeler (10-49 çalışan), yüzde 1,2'sini orta ölçekli işletmeler (50-249 çalışan) oluşturmaktadır. yüzde 0,2'si ise büyük ölçekli işletmelerdir (250 + çalışan).

Yine, 2005 tarihli başka bir Avrupa Komisyonu Raporu'nda ise, Avrupa'daki toplam işletme sayısının 23 milyon olduğu, bu işletmelerce 75 milyonun üzerinde iş yaratıldığı ve tekstil, inşaat, mobilya gibi sektörlerde KOBİ'lerce istihdam edilen kişilerin oranının yüzde 80'leri aştığı belirtilmektedir.

Çalışanlar açısından bakıldığında, önde gelen işletme tipi "mikro işletmeler" dir. Örneğin, İtalya'da çalışanların yüzde 48'i, Yunanistan'da yüzde 57'si mikro işletmelerde çalışmaktadır. Buna karşın, İngiltere'de ise, tam aksine çalışanların yüzde 45'i büyük ölçekli işletmelerde istihdam edilmişlerdir.

Bu nedenle, “KOBİ’lerin desteklenmesi ve kurulmalarının teşvik edilmesi AB’nin sanayi politikaları arasında önemli bir yere sahiptir. AB’ne aday ya da üye ülkelerdeki KOBİ’lerin gereksinimleri ve karşılaştıkları sorunlar dikkate alınarak rekabet edebilirlikleri güçlendirilmekte, idari, düzenleyici, finansal ve mali ortamları geliştirilmekte, KOBİ’lerin AB mevzuatına uyumlaştırılması ve uluslararası alanda faaliyet göstermeleri desteklenmekte ve teşvik edilmektedir.” Bunun yanında “AB ekonomisinin rekabet olanaklarının, istihdamda büyümenin ve Birlik içindeki ekonomik ve sosyal uyumun artırılması bakımından KOBİ’lerin geliştirilmesinin önemi büyüktür” (<http://www.usak.org.uk>).

Tablo 7: AB-19’da İşletmelerin Büyüklüklerine Göre Dağılımı, (2003)

	İşletme Büyüklüğü	İşletme Sayısı	Çalışan Sayısı	Bir İşletmeye Düşen Çalışan Sayısı
KOBİ	(1–250)	19,270,000	97,420,000	5
<i>Mikro</i>	(0–9)	17,820,000	55,040,000	3
<i>Küçük</i>	(10–49)	1,260,000	24,280,000	19
<i>Orta</i>	(50–249)	180,000	18,100,000	98
Büyük	(250 +)	40,000	42,300,000	1,052
TOPLAM		19,310,000	139,710,000	7

Kaynak: European Commission, **Observatory of European SMEs: SMEs in Europe 2003**, Brussels, 2003, s. 26.

Ancak girişimcilik, KOBİ’ler ve bu konuda gerçekleştirilen eylemler söz konusu olunca, AB’nin rekabet halinde bulunduğu ABD ve Japonya’nın gerisinde kaldığı açık bir şekilde görülmektedir. Eurobarometer’in farklı ülkelerdeki girişimcilik ruhunu tespit etmeye yönelik olarak 2004 yılında gerçekleştirdiği bir araştırma, Amerikalılar’ın yüzde 65’inin kendi işini kurmayı istediğini, Avrupalılar’ın ise sadece yüzde 45’inin benzer şekilde düşündüğünü ortaya koymaktadır.

AB’nin Lizbon Stratejisi’nde belirttiği, 2010 yılına kadar 15 milyon yeni iş yaratma hedefine ulaşabilmesi için, bölgede girişimciliği teşvik ve

desteklemek üzere daha fazla eylemde bulunmasına gereksinim vardır (<http://www.mess.org.tr>).

AB'de girişimciliğin önemini ve halihazırdaki durumunu ortaya koymak üzere 2003 yılında hazırlanan “Yeşil Belge” (Green Paper) de, ABD karşısında Avrupa'nın girişimcilik ruhu ve dinamizmi açısından zayıf kaldığını belirterek, AB'de girişimci sayısının artırılması, girişimciliğin daha fazla teşvik edilmesi ve desteklenmesi için bazı önerilerde bulunmaktadır(<http://www.mess.org.tr>).⁷

AB'de KOBİ'lere duyulan önemin bir sonucu olarak, diğer bir çok politika ve programın yanında yakın bir tarihte 2002–2006 dönemini kapsayan bir “6. Çerçeve Program” (6th Framework Programme)'nin uygulamaya konulduğu görülmektedir (www.finanskulup.org.tr). Program, KOBİ'lerin araştırma ve buluşlarını desteklemek, bu alandaki paylarını artırmak üzere 2,1 milyar Euro gibi yüksek bir fon ayırmıştır⁸. Bu fon, dünyada KOBİ'lere yönelik en büyük destektir. Türkiye dahil tüm ülkeler bu fonlara katkıda bulunmaktadır. Fon'dan yararlanmak için ülkelere bir kota konulmamakta, belli bir süreçten sonra başarılı bulunan KOBİ projelerinin desteklenmesi amacıyla kullanılmaktadır.

Gelişmekte Olan Bazı Ülke Ekonomilerinde KOBİ'ler

Gelişmekte olan ülkelerin KOBİ'lere olan ilgisine bakılınca, bu ülkelerde çok yakın zamanlara kadar KOBİ'lere gereken önemin verilmediği açık bir şekilde gözlenmektedir. Ancak bu kuruluşların ekonomide ve sosyal yaşamda oynadıkları rol, bu ülkelerde de artık ekonomik politikalarda ağırlıklı olarak kendisini göstermeye başlamıştır (<http://www.dtm.gov.tr>). Aşağıdaki tablolar, bu ülkelerin de birer KOBİ ekonomisi olduklarına işaret etmektedir.

Hemen aşağıdaki tablo ile ilgili olarak genel bir değerlendirme yapılacak olursa, gelişmişlere kıyasla gelişmekte olan bu ülkelerde daha

⁷ Bu tespitlerin ardından, AB bir “Eylem Planı” (2 Şubat 2004) hazırlamıştır. Plan, girişimciliğin geliştirilmesinde beş alana öncelik vermektedir. Bunlar: “Genç insanların zihnindeki girişimcilik fikrini beslemek, Başarısızlığın bedelini azaltmak, Kadınlar ve etnik azınlıklar için destek sağlamak, Vergi yasalarını basitleştirmek, Ticari transferleri kolaylaştırmak.

⁸ Programın toplam bütçesi 17,5 milyar Euro, Türkiye'nin payı ise 250 milyon Euro'dur.

düşük de olsa benzer oranların olduğu gözlenmektedir. Ekonomi içinde küçük ve orta boy işletmelerin oranı hemen hepsinde yüksektir (yüzde 97–98,6). Keza bu işletmelerin bu ülkelerde istihdama olan katkıları da, Singapur hariç (yüzde 44), gelişmiş ülkeler kadar olmasa bile onlara yakındır. Yine, bu ülkelerin hem yaratılan katma değer içindeki payları (yüzde 35–50) hem de ihracat içindeki payları (yüzde 10–50) yine Singapur hariç, çok da fena gözükmemektedir. Ancak, bu ülkelerde KOBİ’lerin toplam yatırımlar (yüzde 27–35) ve toplam krediler içindeki payları (yüzde 15–47), gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında daha düşüktür.

Tablo 8: Bazı Gelişmekte Olan Ülke Ekonomilerinde KOBİ’lerin Yeri

Ülke Adı	Tüm İşletmeler İçindeki Pay, %	Toplam İstihdam İçindeki Pay, %	Toplam Yatırımdaki Pay, %	Yaratılan Katma Değerdeki Pay, %	Toplam İhracat İçindeki Pay, %	Toplam Krediler İçindeki Pay, %
Hindistan	98.6	63.2	27.8	50.0	40.0	15.3
G.Kore	98.8	59.0	35.0	35.0	20.0	47.0
Tayland	98.0	64.0	–	47.0	50.0	–
Singapur	97.0	44.0	27.0	43.0	10.0	27.0
Türkiye	99.89	76.7	26.5	38.0	8.0–10.0	4.0–5.0

Kaynak: Adnan Çelik, Nusret Göksu, “Türkiye’de Girişimcilik Kültürünün Teorik Temelleri ve KOBİ’lerin Yeri”, (Çevrimiçi): http://www.tdcif.org/subpg.phppg=2004_tebliğler/2004.pdf, 13.02.2006, s. 6. & Metin Kamil Ercan, **KOBİ Politikaları**, 2005, (Çevrimiçi): <http://www.w3.gazi.edu.tr/~mkercan/kobiborsalari.pdf>, 12.06.2006, s. 7.

Sonuç olarak söylemek gerekirse, gelişmekte olan ülkelerde oluşmaya başlayan bilinç ile önümüzdeki yıllarda KOBİ’lere ilişkin ilginin ve politikaların daha da önemli hale geleceği, bunun sonucunda KOBİ’lerin toplam istihdam, yatırım, katma değer, ihracat ve krediler içindeki paylarının artacağı, bu yolla ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanacağı öngörülebilir.

KOBİ'LERİN TÜRKİYE EKONOMİSİNDEKİ YERİ

Bu başlık, aslında başka bir çalışmamızın başlıca konusudur (Özdemir, Ersöz ve Sarıoğlu, 2006: baskıda). Bu nedenle, aşağıda ülkemiz ekonomisi içinde KOBİ'lerin yerine ilişkin bazı bilgilere çok kısa bir şekilde yer verilecektir.

Türkiye ekonomisinde her zaman var olmakla birlikte, KOBİ'lerin önem kazanması 1980'lerden itibaren. Geçmişe baktığımızda, KOBİ'lerin 1950'li yıllara kadar genelde durağan bir yapıya sahip olduğu ve tüketicinin taleplerine ancak cevap verebildiği gözlenmektedir. Daha sonra, KOBİ'leri geliştirecek ve güçlendirecek yeterlikte politikaların olmadığı uzunca bir dönem yaşanmıştır. 1980'lerden sonra, özellikle de AB'ye uyum çalışmalarının başladığı son zamanlarda, KOBİ'lerin küresel dünyada ve rekabet ekonomilerinde sahip oldukları önemin farkına varılmıştır (Küçük, 2005: 199). Ancak, henüz olması gerekir düzeyde bir desteğin KOBİ'lere verilemediği de açıktır.

Türkiye ekonomisi ve KOBİ'lerle ilgili olarak aşağıda yer alan rakamlara bakıldığında, KOBİ'lerin ülke ekonomisinde ne boyutlarda bir ağırlığa sahip olduğu anlaşılmaktadır. Rakamlar bize göstermektedir ki, KOBİ'ler birçok açıdan göz ardı edilemeyecek boyutlara gelmiştir. Aşağıda, bu boyutların bir kısmına değinilmeye çalışılacaktır.

Ülkemizde KOBİ'lerle ilgili en güvenilir sayısal ve oransal bilgilere, DİE tarafından 10 yılda bir gerçekleştirilen “Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı”⁹ sonuçlarına bakılarak ulaşılabilir. Sayım sonuçları bize KOBİ'lerin durumu ile ilgili detaylı bilgiler vermektedir.

⁹ Sanayi ve işyerlerine dönük genel sayım çalışmaları ilk kez 1917 yılından itibaren başlamıştır. Bu tarihte 1913 ve 1915 yıllarına ait sayımın sonuçları yayınlanmıştır. Daha sonra, 1927, 1950, 1963, 1970, 1980, 1985 ve 1992 yıllarında da sayımlar gerçekleştirilmiştir. En son 2002 yılında Cumhuriyet döneminin 8. sayımı gerçekleştirilmiştir. 2002 yılında yapılan sayımın öncekilerden farkı, daha kapsamlı olmasıdır. Coğrafi olarak tüm Türkiye çapında, tüm il ve ilçeleri, köyleri, bu yerler dışında şehirlerarası yollarda bulunan benzin istasyonlarını, organize sanayi bölgelerini de kapsamaktadır. Daha önceki genel sayımlarda dikkate alınmayan 2000'den az nüfusu olan yerleşim yerleri de 2002 sayımında dikkate alınmıştır. Yalnızca “tarım” sektörü kapsam dışında tutulmuştur.

1913 – 1915 yıllarındaki ilk sanayi istatistiklerine göre, “1915 yılında 282 işyerinde esas itibarıyla gıda, dokuma ve kırtasiye sanayiinin egemen olduğu, bu kuruluşların % 81'inin özel şahıs şirketi halinde, % 10'unun anonim şirket olarak, sadece % 8'inin ise hükümete ait olduğu anlaşılmaktadır. 1913'de 16,975, 1915'de ise 14,060 kişinin bu tarım dışı kesimlerde çalıştığı görülmektedir.”

Nisan–Temmuz 2003 tarihleri arasında gerçekleştirilen 2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı ile ülkedeki tüm işyerlerinin sayımı gerçekleştirilmiş; sayımın geçici sonuçlarına göre, Türkiye ekonomisi içinde yer alan girişim sayısı 1.720.598 olarak tespit edilmiştir. Bunlardan 116.598'i çok birimli girişimdir (<http://www.die.gov.tr>).

KOBİ'lerin Türkiye'deki görünümü oransal olarak yansıtılacak olursa; hem sanayi ve hem de hizmetler sektörü birlikte dikkate alındığında, bu işletmelerin toplam işletmelerin yüzde 99,8'ini, toplam istihdamın yüzde 76,7'sini, yatırımların yüzde 38'ini, katma değer'in yüzde 26,5'ini, ihracatın yüzde 10'unu, banka kredilerinin ise yüzde 5'ini yarattıkları görülmektedir (OECD Publ., 2005: 346).

Kabaca söylenecek olursa, ülkemizde işletmelerin tamamına yakını KOBİ'lerden oluşmakta, işgücünün dörtte üçü KOBİ'lerde istihdam olanağı bulmakta, bu işletmelerin ekonomiye ve ihracata olan katkıları çok düşük düzeylerde gerçekleşmektedir. Aşağıda bunlara ilişkin bilgilere ve tablolara yer verilmektedir.

İşletmelerin Neredeyse Tamamı KOBİ'dir

Aşağıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, ülkemiz ekonomisindeki işletmelerin büyük çoğunluğunu oluşturan KOBİ'lerin sayısı, yani 250 kişiden daha az çalışanı bulunan işletme sayısı 1.720.598'dir. Yani, ülkedeki tüm işletmelerin yüzde 99,89'u KOBİ'lerden müteşekkildir.

Tablo bize açıkça göstermektedir ki, KOBİ'lerin önemli bir bölümü mikro ölçekli firmalardır; yani Türkiye esas itibarıyla 1–9 kişi çalıştıran işletmelerin var olduğu bir ekonomiye sahiptir. İşletme sayısı (yüzde 94,94) ve çalışan sayısı itibarıyla en geniş grubu oluşturan bu işletmeler, katma değer itibarıyla ise en düşük oranları gerçekleştirmektedir.

Bu işletmelerde çalışanların yarısından fazlası, ya o işletmenin sahibi ya da ortağıdır. Tüm bu göstergeler göz önünde tutulduğunda, ülkemizde girişimcilik potansiyeli açısından “mikro işletmelerin” en önde geldiği, bu nedenle eğer ülkemizde girişimciliğin geliştirilmesi arzu ediliyorsa, buna KOBİ'lerden başlanması gerektiği açık bir şekilde görülmektedir.

Tablo 9: İşletmelerin Ölçeklerine Göre Dağılımı, (2002)

Ölçek (kişi)	Girişim Sayısı	Yüzdesi
Sadece İşletme Sahibi	23.762	% 1,38
1 – 9	1.633.509	% 94,94
10 – 49	53.246	% 3,09
50 – 99	5.080	% 0,30
100 – 150	1.804	% 0,10
151 – 250	1.387	% 0,08
251 +	1.810	% 0,11
TOPLAM	1.720.598	100,00

Kaynak: KOSGEB, 2002 Yılı Genel ve Sanayi İşyerleri Sayımı: İmalat Sanayi Değerlendirmesi, Ankara, KOSGEB Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü Yayını, Şubat 2005, s. 6.

GSİS sonuçları itibariyle sektörlere göre bu işletmelere bakıldığında, ağırlığın üç sektörde olduğu, bunların yüzde 46,19'unun ticaret sektöründe, yüzde 14,35'inin imalat sektöründe, yüzde 14,21'inin ise ulaştırma sektöründe yer aldığı görülmektedir.

Tablo 10: Türkiye'de İşletmelerin Sektörel Dağılımı

	Girişim Sayısı	%
Ticaret	794,744	46,19
İmalat Sanayi	246,899	14,35
Ulaştırma	244,497	14,21
Otel / Lokanta	163,112	9,48
Sosyal Hizmetler	90,675	5,27
İnşaat	35,788	2,08
Diğer Sektörler	144,883	8,42
TOPLAM	1,720,598	100,00

Kaynak: DİE, 2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı, Ankara, DİE Yayını, Sayı: B.02.01.DİE.0.10.00.906-164, 14/10/2003.

Ağırlıklı olarak KOBİ'lere dayanan ülkemiz ekonomisinde, KOBİ'lerin büyükçe bir kısmı meskun mahallerde faaliyet gösterirken, giderek artan sayıda bir kısmı ise ya 2005 yılı itibariyle sayıları 386'yı bulan Küçük Sanayi Sitelerinde (KSS) ya da 77 adet Organize Sanayi Bölgelerinde (OSB), Teknoloji Geliştirme Bölgeleri ve Teknoloji Geliştirme Merkezlerinde (TEKMER, 15 adet) faaliyette bulunmaktadır (DPT Yayını, 2006: 246).

Tablo 11: Faaliyet Gösterilen Yere Göre İşletmeler

	Tüm Sektörler	%
İş Hanı / Pasaj	150,090	7,98
Küçük Sanayi Sitesi	120,150	6,39
İş Merkezi	59,958	3,19
Organize Sanayi Bölgesi	18,463	0,98
Serbest Bölge	10,043	0,53
Diğer	1,522,729	80,93
TOPLAM	1,881,433	100,00

Kaynak: KOSGEB, **2002 Yılı Genel ve Sanayi İşyerleri Sayımı: İmalat Sanayi Değerlendirmesi**, Ankara, KOSGEB Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü Yayını, Şubat 2005, s. 9.

İşgücünün Dörtte Üçü KOBİ'lerde Çalışmaktadır

2002 tarihli Genel Sanayi ve İşyerleri Sayım sonuçlarına göre, Türkiye genelinde tüm işletmelerde çalışan kişi sayısı 6.325.036'dır¹⁰.

2002 GSİS sonuçlarına göre, istihdam içerisinde yer alanların yüzde 32,38'i imalat sanayiine, yüzde 32,31'i ticaret sektörüne, geri kalanlar ise daha küçük porsiyonlar halinde diğer sektörlerde dağılmış bulunmaktadır.

¹⁰ Toplam çalışan sayısının işletme büyüklüklerine göre dağılımı konusunda herhangi bir veriye / tabloya ulaşılamamıştır.

Bu girişimlerde ücretle çalışanların yüzde 76'sı (3.030.366) erkek, yüzde 24'ü (956.634) ise kadındır. Kadınlar en çok "sağlık ve sosyal hizmetler" sektöründe (bu sektörde çalışanların yüzde 64,5'i kadındır), en az ise "madencilik ve taşocakçılığı" sektöründe (sektörün yüzde 3,6'sı) çalışmaktadır.

Tablo 12: Çalışan Kişi Sayısı İtibarıyla İşletmelerde İstihdamın Yapısı

	Çalışan Oranı
İmalat Sanayi	32,38
Ticaret	32,31
Oteller ve Lokantalar	8,33
Gayrimenkul, Kiralama ve İş Faaliyetleri	7,91
Ulaştırma, Depolama, Haberleşme	5,15
İnşaat	3,63
Mali Aracı Kuruluşların Faaliyetleri	3,37
Diğer Sosyal, Toplumsal ve Kişisel Hizmet Faaliyetleri	1,95
Madencilik ve Taşocakçılığı	1,58
Eğitim Hizmetleri	1,27
Sağlık İşleri ve Sosyal Hizmetler	1,21
Elektrik, Gaz, Su Dağıtım	0,91

Kaynak: KOSGEB, 2002 Yılı Genel ve Sanayi İşyerleri Sayımı: İmalat Sanayi Değerlendirmesi, Ankara, KOSGEB Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü Yayını, Şubat 2005, s. 3.

KOBİ'lerin Ekonomiye ve İhracata Katkıları Düşüktür

Türkiye'de KOBİ'lerin ihracata olan katkısı, yani dışa açılma dereceleri, bir diğer ifadeyle KOBİ'lerin uluslararasılaşması ne yazık ki birçok ülkeye göre oldukça düşüktür. Nitekim, Türkiye'de KOBİ'lerin yaptıkları ihracatın oransal karşılığı yalnızca yüzde 10 olarak tespit edilmektedir.

Ancak, konu ile ilgili kişilerin belirttiğine göre, bu oranın daha yüksek olması olasıdır. Çünkü istatistiklere yansıyan yüzde 10'luk bu oran,

yalnızca KOBİ'lerin kendi başlarına gerçekleştirdikleri ihracatı belirtmektedir.

Halbuki büyük işletmelere ürettikleri fason mallar, dolaylı olarak ihrac edilmektedir (İTO Yay. 2002: 73-76). Diğer yandan, birçok KOBİ ihracatlarını kendi başlarına değil de sektörel dış ticaret şirketleri yoluyla gerçekleştirmektedir. Tüm bunlar dikkate alındığında, sanılanın aksine gerçekleştirdikleri toplam ihracat rakamlarıyla KOBİ'lerin ülke ekonomisi için ne kadar önemli oldukları ortaya çıkmaktadır (<http://www.dtm.gov.tr>).

KOBİ'lerin sahip oldukları büyük hacme karşın çok düşük düzeyde ihracat gerçekleştirebilmelerinin nedenleri olarak; yetersiz sermaye, teknoloji ve insangücü kaynaklarına sahip olmaları, ihracat yapma ve dış pazarlar hakkında yeterli bilgiye sahip olmamaları ve dış pazarlara uygun fiyat ve kalitede mal ile hizmet üretememeleri, vb. gösterilebilir (<http://ekutup.dpt.gov.tr>).

Türkiye'de KOBİ'lerin teknoloji düzeyleri ne yazık ki düşüktür, bu nedenle de uluslararası pazarlara yönelik mal ve hizmet üretimi gerçekleştirilememektedir. Onların daha çok uluslararasılaştırılabilmeleri, çağdaş teknolojileri içselleştirebilme kabiliyetlerine ve bu konuda onlara sunulacak desteklere bağlıdır.

Tablo 13: Türkiye'de İhracat-İthalat Rakamları (Milyon Dolar)

	İhracat	İthalat	İhracat/İthalat (%)
2000	27,775	54,503	51,0
2001	31,334	41,399	75,7
2002	36,059	51,554	69,9
2003	47,253	69,340	68,1
2004	63,167	97,540	64,8
2005	73,476	116,773	62,9
2006*	31,702	53,288	59,5

Kaynak: TÜİK, (Çevrimiçi):

http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=523,
26.07.2006.

(*) 2006 yılı verileri yalnızca Ocak-Mayıs aylarını içermektedir.

SONUÇ

Günümüzün küreselleşmiş dünyasında, bir ülkede yatırımları ve ihracatı artırmak, istihdamı yükseltmek ve işsizliği azaltmak, ekonomik krizlere karşı dayanıklı bir ekonomiye sahip olmak isteniyorsa, küçük girişimciliği (KOBİ'leri) teşvik edecek politikaların izlenmesi gereklidir. KOBİ'lerin, özellikle 1970'li yıllarda dünyada başgösteren ekonomik bunalımdan kurtulmada birçok ülke ekonomisine olumlu katkılarda bulunduğu, hatta ekonomilerin dönüşümünde rol oynadığı tespit edilmiştir. O yüzden, özellikle ülkelere rekabet üstünlüğü sağlayan, yüksek teknoloji kullanan ve üreten, nitelikli işgücü kullanan, katma değeri yüksek alanlarda faal olan KOBİ'ler, bu tarihten itibaren birçok gelişmiş ülkede bilinçli bir şekilde desteklenmektedir.

Büyük işletmelerle karşılaştırıldığında, KOBİ'lerin birçok açıdan büyük işletmelerden üstün yanlarının (avantajlarının) olduğu gözlenmektedir. Bunların başlıcaları; KOBİ'lerin ekonomik büyümeye olan katkıları, rekabetin korunmasında ve geliştirilmesindeki rolleri, verimlilik artışına olan katkıları, esnek yapıları ile ekonomik krizlere karşı gösterdikleri direnç, girişimci ruhunu ve iktisadi dinamizmi canlı tutmaları, toplumsal açıdan üstlendiği faydalar, yeni iş yaratma ve bu yolla istihdam artışına olan katkıları, işletme bürokrasisinin bu işyerlerinde olmayışı, sabit maliyet faktörlerinin düşük oluşu, tüketici tercihlerine daha duyarlı oluşları, yeniliklere daha açık ve yatkın olmaları, büyük işletmelere rakip değil onların birer tamamlayıcısı olmaları vb.'dir.

Tabi, yukarıda belirtilen üstün yönlerinin yanısıra, KOBİ'lerin bazı açılardan sakıncalı yönlerinin (dezavantajlarının) olduğu da gözden uzak tutulmamalıdır. Bunların başlıcaları sıralanacak olursa; bu işletmelerin düşük kapasite ile çalışmaları, yeterli düzeyde üretimde bulunamamaları, yüksek nitelikli işgücü bulmada sıkıntı yaşamaları, yüksek maliyet ile üretimi gerçekleştirmeleri, küçük olmaları dolayısıyla geniş şekilde finansman sorunlarıyla karşılaşmaları, ileri teknoloji kullanmamaları, ihracata olan katkılarının düşük olması vb. bunlar arasındadır.

KOBİ'lerin tüm ekonomi içindeki payları göz önünde tutulduğunda, diğer ülkelere benzer bir şekilde, Türkiye ekonomisinin geleceğinin de, KOBİ'leri temel alan politikaların daha da geliştirilmesine bağlı olacağını söylemek mümkündür. Bu amaçla, AB'nin KOBİ'lerle ilgili mevzuatı ve uygulamaları da dikkate alınarak hazırlanan KOBİ Eylem Planı'nda yer alan

KOBİ'leri teşvik edici ve destekleyici düzenlemelerin, tedbirlerin, faaliyetlerin ve stratejilerin en uygun şekilde uygulamaya geçirilmesi sağlanmalıdır.

Bunun anlamı, KOBİ'lerle ilgili yasal düzenlemelerin AB ile uyumlu hale getirilmesidir. Bunların başında, KOBİ'lerin teknoloji düzeylerini yükseltme ve finansal olanaklarını iyileştirme hususları gelmektedir. Diğer yandan, KOBİ'lerin verimliliklerinin, rekabet güçlerinin ve katma değerdeki paylarının artırılması, ihracata ve Ar-Ge araştırmalarına yönlendirilmeleri ülkelerin başta gelen amacı olmalıdır.

Bu çalışmada, özellikle KOBİ-istihdam-işsizlik ilişkisi üzerinde durulmuştur. Bir ülkede, çalışma arzusunda olan ve bunun için elverişli durumda bulunan kişilerin istihdamlarının sağlanması, en önemli ekonomik ve sosyal amaçların başında gelmektedir. Bütün toplumlarda, işsizliğin belli bir düzeyin altında tutulması için yoğun bir gayret sarf edilmekte; işsizlik sorununa, yalnızca kaybedilen üretim değeri olarak değil, bundan daha fazla oranda toplumsal yapıda çok sayıda soruna yol açan bir tehlike olarak bakılmaktadır.

Dolayısıyla, işsizlik sorunu, sosyo-ekonomik gelişme düzeyleri ne olursa olsun birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülke için en önemli toplumsal sorunların başında gelmiş ve gelmeye devam etmektedir. Makalede, işsizlik sorununun çözümünde, KOBİ'lerin önemli bir rol oynadığına işaret edilmekte; KOBİ'lerin, diğer ülkeler yanında ülkemizde de yaşamsal bir öneme sahip olduğu vurgulanmaktadır. Ancak, ülkemizde KOBİ'lerin mevcut potansiyellerinden tam olarak yararlanılmadığına dikkat çekilmektedir. Gerçekten de, KOBİ'lerle ilgili istatistiki verilere bakıldığında, birçok gelişmiş ülke KOBİ'lerine kıyasla, ülkemizde KOBİ'lere henüz hakettiği değerin verilmediği üzerinde görülmektedir.

Gerçekten, Türkiye'de girişimcilik daha fazla teşvik edilse ve KOBİ'ler gerektiği gibi desteklenebilse, ekonomiye sağladıkları katkının yanında, ülkemizin en büyük sorunlarının başında gelen ve % 10'ların üzerinde seyreden yüksek işsizlik oranlarının düşürülmesine de büyük katkıları olabilir. KOBİ'ler işsizliği düşürmeye yönelik önemli bir potansiyele sahiptir ve bu potansiyel uygun politikalar ve araçlarla harekete geçirilebilir. KOBİ'ler, gelişimleri sağlandığı takdirde, ekonomik ve sosyal yaşantımıza ve toplumsal refaha katkıda bulunabilir.

KAYNAKÇA

ÇELİK Adnan, GÖKSU Nusret, “Türkiye’de Girişimcilik Kültürünün Teorik Temelleri ve KOBİ’lerin Yeri”, (evrimii): http://www.tdcif.org/subpg.phppg=2004_tebliğler/2004.pdf, 13.02.2006.

Akbank, KOBİ’ler ve Finansal Hizmetler, (evrimii): www.finanskulup.org.tr/assets/sunum/Ziya_Akkurt_kobiler_finansal_hizmetler.pdf.

ÖZSAĞIR Arif, “Bir İştihadam Politikası Olarak Küçük ve Orta Boy İşletmelerin (KOBİ’lerin) Desteklenmesi: Gaziantep Örneği”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, İÜ SBE, 1999.

YILMAZ Beytullah, “Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Toplumda Üstlendikleri Roller Bakımından Analizi”, (evrimii): <http://www.dtm.gov.tr/ead/DTDERGI/ocak%202004/kucuk.htm>, 18.02.2006.

CBI, “The Small Business Service Five Year on: Enabling the Enterprise Revolution”, **Enterprise**, Issue: 1, August 2005, s. 1-12.

DPT, **Sanayi Politikaları Özel İhtisas Komisyonu Raporu**, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ankara, DPT Yayını, 2000.

DİE, **2002 Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı**, Ankara, DİE Yayını, Sayı: B.02.01.DİE.0.10.00.906-164, 14/10/2003, s. 1. & DİE, “Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı”, (evrimii): http://www.die.gov.tr/sanayi_sayimi.htm, 09/03/2006.

DPT, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı: 2005 Yılı Programı**, (evrimii): <http://ekutup.dpt.gov.tr/plan/viii/>, 12.03.2006.

DPT, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı, 2005 Yılı Programı Destek alışmaları: Ekonomik ve Sosyal Sektörlerdeki Gelişmeler**, Ankara, DPT Yayını, 2006.

DPT, **2006 Yılı Programı**, (evrimii): <http://ekutup.dpt.gov.tr/program/2006.pdf>.

European Commission, “Facts and Figures”, **Small Businesses in Europe**, Brussels, 2005, (evrimii): http://ec.europa.eu/enterprise/smes/facts_figures_en.htm, 11.07.2006.

European Commission, **Commission Communication on Modern SME Policy for Growth and Employment**, Brussels, 2005.

European Commission, **Observatory of European SMEs: SMEs in Europe 2003**, Brussels, 2003.

SAPANCALI Faruk, **Sosyal Dışlanma**, İzmir, Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 2005.

SARIASLAN H., **Türkiye Ekonomisinde Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler: İmalat Sanayi İşletmelerinde Sorunlar ve Yeni Stratejiler**, Ankara, TOBB Yayını, 1996.

ILO, 189 sayılı Tavsiye, m. 2 / d.

ILO, **World Employment Report, 2004–2005**, Chapter 5, Geneva, ILO Publ.

IMD, **World Competitiveness Yearbook 2005**.

KOSGEB, **2002 Yılı Genel ve Sanayi İşyerleri Sayımı: İmalat Sanayi Değerlendirmesi**, Ankara, KOSGEB Ekonomik ve Stratejik Araştırmalar Merkez Müdürlüğü Yayını, Şubat 2005.

GÖK Mehmet, **İşgücü Piyasası ve KOBİ'ler**, Ankara, Roma Yayınları, 2004.

MESS, "AB KOBİ Politikaları Bilgi Notu", İstanbul, Haziran 2005, (Çevrimiçi): <http://www.mess.org.tr/ab/PDF/AB%20Kobi%20Politikaları%20Bilgi%20Notu.pdf>, 04.02.2006.

ERCAN Metin Kamil, **KOBİ Politikaları**, 2005, (Çevrimiçi): <http://www.w3.gazi.edu.tr/~mkercan/kobiborsalari.pdf>, 12.06.2006.

EKİN Nusret, **Ekonomik ve Hukuksal Boyutlarıyla Alt İşveren**, İstanbul, İTO Yay., 2002.

EKİN Nusret, **Endüstri İlişkileri**, 5. bs., İstanbul, İÜ İşletme Fakültesi Yayın No: 208, 1989.

OECD, **SME and Entrepreneurship Outlook 2005**, OECD Publ., 2005 Edition.

KÜÇÜK Orhan, **Girişimcilik ve Küçük İşletme Yönetimi**, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2005.

YONAR Özlem, “Avrupa Birliği'nde KOBİ'ler”, (evrimii): <http://www.usak.org.uk/junction.asp?mod=articles&st=PrintArticleDetail&id=91&lm=58649JLFD0932&ln=TR>, 11.04.2006.

AKTAŐ Ramazan, “KOBİ'lerin Ülke Ekonomisi Açısından Taşıdığı Önem, Sorunları ve Çözüm Önerileri”, (evrimii): <http://www.sbe.yildiz.edu.tr/Kobi.pdf>, 02.01.2006.

ÖZDEMİR Süleyman, “Refah Devletinin Gelişme ve Bunalım Dönemlerinde İş Piyasaları”, **İktisat Fakültesi Mecmuası, (Prof. Dr. Toker Dereliye Armağan Özel Sayısı)**, Cilt: 55, Sayı: 1, İstanbul, İÜ İktisat Fakültesi Yayını, 2006, s. 695–733.

ÖZDEMİR Süleyman, Halis Yunus Ersöz, Halil İbrahim Sarıoğlu, **İşsizlik Sorununun Çözümünde KOBİ'lerin Desteklenmesi: İstanbul Ticaret Odası (İTO) Üyeleri Üzerine Bir Alan Araştırması**, İstanbul, İTO Yayını, 2006 (baskıda).

ÖZDEMİR Süleyman, **Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti**, İstanbul, İTO Yay., 2004.

MÜFTÜOğLU Tamer, **Türkiye'de Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler: Sorunlar ve Öneriler**, Ankara, 1989.

TİSK, **AB'de Girişimciliğin Geliştirilmesi**, Ankara, 2004.

TÜİK, (evrimii): http://www.tuik.gov.tr/PreIstatistikTablo.do?istab_id=523, 26.07.2006.

BAYÜLKEN Yavuz , “KOBİ'lerin Tanımı, AB Ülkelerinde KOBİ'ler ve Sanayideki Yeri (1)”, (evrimii): http://www.metalmakina.com/Default.asp?CONTENT=Detail&ISSUE=158&NEWS_ID=868&CAT_ID=60, 10.3.2006.